

Γλώσσα Στ' Δημοτικού
Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα

Βιβλίο Δασκάλου
Μεθοδολογικές οδηγίες

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Άννα Ιορδανίδου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Πατρών Νεκταρία Κανελλοπούλου , Εκπαιδευτικός Ελευθερία Κοσμά , Εκπαιδευτικός Βασιλική Κουταθά , Εκπαιδευτικός Παναγιώτης Οικονόμου , Εκπαιδευτικός Κωνσταντίνος Παπαϊωάννου , Εκπαιδευτικός
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Βασιλική Τοκατλίδου , Ομότιμη Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Όλγα Μούσιου-Μυλωνά , Σχολική Σύμβουλος Ιωάννης Μπάρτζης , Εκπαιδευτικός
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Γιώργος Πισκοπάνης , Σκιτσογράφος-Εικονογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Παναγιώτα Χατζηθεοχάρους , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Πέτρος Μπερερής , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Χρήστος Παπαρίζος , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Χρήστος Παπαρίζος , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Γιώργος Πανουτσόπουλος , Εικαστικός καλλιτέχνης
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Άννα Ιορδανίδου Νεκταρία Κανελλοπούλου Ελευθερία Κοσμά
Βασιλική Κουταβά Παναγιώτης Οικονόμου
Κωνσταντίνος Παπαϊωάννου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Γλώσσα Στ' Δημοτικού Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα

Βιβλίο Δασκάλου
Μεθοδολογικές οδηγίες

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Συνοπτικός πίνακας περιεχομένου του Βιβλίου του Μαθητή

ΘΕΜΑ	ΕΙΔΗ ΛΟΓΟΥ / ΕΙΔΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
1. ΤΑΞΙΔΙΑ - ΤΟΠΟΙ - ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ Κείμενα: 1. Ο θαλασσοπόρος (ποίημα) 2. Τα ψάθινα καπέλα 3. Ταξιδεύοντας με ελέφαντα 4. Δύο μέρες στο Βουνό Χρόνος διδασκαλίας: 8-12 διδακτικές ώρες ¹	Αφηγηματικά Περιγραφικά Λογοτεχνικά κείμενα, ενημερωτικά – πληροφοριακά κείμενα	Χρόνοι του ρήματος ² Εξαρτημένες χρονικές προτάσεις Επιρρηματικοί προσδιορισμοί χρόνου Ορθογραφία
2. ΚΑΤΟΙΚΙΑ Κείμενα: 1. Το σπίτι μου (ποίημα) 2. Το σπίτι του ποιητή Καβάφη 3. Μικρές αγγελίες 4. Κύριε, μας ενοχλείτε Χρόνος διδασκαλίας: 8-12 διδακτικές ώρες	Αφηγηματικά Περιγραφικά Λογοτεχνικά κείμενα, πληροφοριακά κείμενα, μικρές αγγελίες, άρθρα – σχόλια	Επίθετα Τοπικοί προσδιορισμοί Ελλειπτικές προτάσεις Κλίση: λόγιος σχηματισμός θηλυκών ουσιαστικών (-ος και -η, πληθ. -εις) Αριθμητικά Ορθογραφία Λεξιλόγιο: Συντομογραφίες – αρκτικόλεξα
3. 28^η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ Κείμενα: 1. Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία (ποίημα) 2. Η μικρή Ελλάδα υψώνει τη φωνή της (θεατρικό) 3. Ήρθαν (απόσπασμα λογοτεχνικού πεζού) Χρόνος διδασκαλίας: 2 περίπου διδακτικές ώρες		

1. Οι αναγραφόμενες ώρες δεν αφορούν σχέδια εργασίας, ευρύτερες δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους (διαθεματικές), οργάνωση θεατρικών παραστάσεων και άλλων δραστηριοτήτων που προτείνονται στα εγχειρίδια και μπορούν να παραχθούν στο πλαίσιο της γενικότερης σχολικής ζωής (πρόβλεψη 70 ωρών επιπλέον των 130 που προορίζονται για το βιβλίο Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών) ή άλλων μαθημάτων (π.χ. Αισθητική Αγωγή).

2. Με έντονα γράμματα υποδεικνύεται κάθε φορά το κύριο γραμματικό φαινόμενο κάθε ενότητας. Τα υπόλοιπα εκλαμβάνονται ως επαναληπτικά από προηγούμενες τάξεις ή από προηγούμενες ενότητες της συγκεκριμένης τάξης.

4. ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Κείμενα:

1. Η πολύ λαίμαργη φάλαйна (ποίημα)
2. Συνταγές μαγειρικής
3. Διαφημίσεις
4. Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Καθοδηγητικά
(κατευθυντικός λόγος)

Λογοτεχνικά κείμενα,
οδηγίες, συνταγές,
διαφημιστικά κείμενα

Εγκλίσεις

Αποτελεσματικές προτάσεις
Κλίση προστακτικής
Παραθετικά
Υποθετικές προτάσεις
Έναρθρο και άναρθρο ουσιαστικό

Ορθογραφία προστακτικής
Ορθογραφικά σημεία
Στίξη

Λεξιλόγιο: Εκφράσεις
και συμφράσεις
Συνώνυμα – αντώνυμα (αντίθετα)

5. 17^η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Κείμενα:

1. Οι τρεις μέρες (ποίημα)
2. Τα γενέθλια (απόσπασμα λογοτεχνικού πεζού)
3. Αναμνήσεις από αυτόπτες μάρτυρες (μαρτυρίες)

Χρόνος διδασκαλίας:

2 περίπου διδακτικές ώρες

6. Η ΖΩΗ ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

Κείμενα:

1. Ποιήματα με ζωγραφιές
2. Αυτόχθονες λαοί – Σπίτι μας είναι η γη
3. Αιολική γη
4. Πορτογαλία

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Επιχειρηματολογικά
(κατευθυντικός λόγος)

Λογοτεχνικά κείμενα,
πληροφοριακά κείμενα

Αιτιολογικές προτάσεις
Τοπικοί προσδιορισμοί
Χρόνοι του ρήματος

Ορθογραφία

7. Η ΖΩΗ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Κείμενα:

1. Το σκιάχτρο (ποίημα)
2. Ολική καταστροφή στις καλλιέργειες
3. Τριάντα εννιά καφενεία και ένα κουρείο
4. Καλοκαίρι με δρεπάνι, τσουγκράνα και αμίλητο νερό

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Αφηγηματικά
Περιγραφικά

Ημερολόγιο, άρθρα –
ειδήσεις, λογοτεχνικά
κείμενα

Ονοματική – ρηματική φράση

Μετοχή παθητικού παρακειμένου
ως επίθετο

Απλή – επαυξημένη πρόταση
Χρόνοι του ρήματος
Κλίση: επίθετα σε -ης, -ης, -ες

Ορθογραφία
Στίξη

Λεξιλόγιο: Κυριολεξία –
μεταφορά

8. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Κείμενα:

1. Κάλαντα
2. Τα Χριστούγεννα του υπολογιστή (απόσπασμα λογοτεχνικού πεζού)
3. Το φλουρί του φτωχού (απόσπασμα λογοτεχνικού πεζού)
4. Η ιστορία της Βασιλόπιτας

Χρόνος διδασκαλίας:

2 περίπου διδακτικές ώρες

9. ΣΥΣΚΕΥΕΣ

Κείμενα:

1. Λιλιπούπολη (τραγουδί)
2. Οδηγίες χρήσης
3. Πάμε μια βόλτα στον Γουέμπι;
4. Το μηχανήμα

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Καθοδηγητικά
(κατευθυντικός λόγος)

Λογοτεχνικά κείμενα,
κείμενα οδηγιών χρήσης,
ενημερωτικά κείμενα

Εγκλίσεις
Τελικές προτάσεις και
προτάσεις ως συμπλήρωμα του
ρήματος
Χρόνοι του ρήματος
Ορθογραφία προστακτικής

Λεξιλόγιο: Κατανόηση και χρήση
ορολογίας
Απόδοση λέξεων ξένης
προέλευσης στα ελληνικά

10. ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

Κείμενα:

1. Η ιστορία του Ζάχου που χαζεύει (ποίημα)
2. Με λένε Σόνια
3. Δρόμο παίρνω... δρόμο αφήνω!
4. Οικιακές...παγίδες για παιδιά

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Καθοδηγητικά
(κατευθυντικός λόγος)

Λογοτεχνικά κείμενα,
οδηγίες – κανόνες,
ενημερωτικά κείμενα,
άρθρα

**Μεταβατικά – αμετάβατα ρήματα
Υ-Ρ-Α / Υ-Ρ-Κ**
Αντωνυμίες (λειτουργία, κλίση)
Χρονικοί και τοπικοί προσδιορισμοί
Γενική και αιτιατική ως
προσδιορισμοί
Κλίση: λόγιοι σχηματισμοί ρημάτων
Ορθογραφία

Λεξιλόγιο: Συνώνυμα – αντώνυμα
(αντίθετα)
Μία ή δύο λέξεις (σημασία και
γραφή)

11. ΣΥΓΓΕΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Κείμενα:

1. Συνάντηση Τηλέμαχου – Οδυσσέα
2. Ώρες με τη μητέρα μου
3. Πρέπει να φανώ γενναίος
4. Μια οικογένεια ανάμεσα στις άλλες

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Αφηγηματικά
Περιγραφικά

Λογοτεχνικά κείμενα,
άρθρο περιοδικού

**Παρατακτική – υποτακτική
σύνδεση, ασύνδετες προτάσεις**
Αντιθετική σύνδεση
Εναντιωματικές προτάσεις
Λειτουργίες της γενικής πτώσης

Ορθογραφία

12. 25^η ΜΑΡΤΙΟΥ

Κείμενα:

1. Κάτω στου Βάλτου τα χωριά
(κλέφτικο τραγούδι)
2. Η πολιορκία και η έξοδος του
Μεσολογγίου (θεατρικό)
3. Ο λόγος του Κολοκοτρώνη στην
Πνύκα

Χρόνος διδασκαλίας:

2 περίπου διδακτικές ώρες

13. ΤΡΟΠΟΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Κείμενα:

1. Χτίστες (ποίημα)
2. Συνέντευξη με τον κ. Μανόλη,
Συνέντευξη με τον Αντώνη
3. Επιστήμη με άρωμα γυναίκας
4. Η ιπτάμενη σκάφη (Φρουτοπιά)

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Αφηγηματικά (διαλογικά)
Περιγραφικά

Συνεντεύξεις, προσωπικές
μαρτυρίες,
εικονογραφημένη ιστορία

Ευθύς – πλάγιος λόγος

Παρατακτική – υποτακτική σύνδεση
Αντωνυμίες
Κλίση: λόγιοι σχηματισμοί επιθέτων
(-ων, -ουσα, -ον και -ύς, -εία, -ύ)

Ορθογραφία

Λεξιλόγιο: Ορολογία

14. ΠΑΣΧΑ

Κείμενα:

1. Ύμνοι και εγκώμια της Μεγάλης
Εβδομάδας
2. Παιδικό Πάσχα (απόσπασμα λογο-
τεχνικού πεζού)
3. Το μοιρολόγι της Παναγίας
(δημοτικό τραγούδι)
4. Διπλή γιορτή
(απόσπασμα λογοτεχνικού πεζού)

Χρόνος διδασκαλίας:

2 περίπου διδακτικές ώρες

15. ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΘΕΑΤΡΟ

Κείμενα:

1. Τράμμα στον Τσάρλι Τσάπλιν
(ποίημα)
2. Μια σχολική παράσταση στο
δάσος
3. Ανεβάζουμε τη δική μας παρά-
σταση!
4. Ποια ταινία να διαλέξουμε;

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Αφηγηματικά
Περιγραφικά

Λογοτεχνικά κείμενα,
ενημερωτικά κείμενα,
άρθρα περιοδικών,
παρουσίαση και κριτική
θεαμάτων, διαφημιστικά
κείμενα

Επιθετικοί προσδιορισμοί (επίθετα
και παθητικές μετοχές)
Χρονικοί προσδιορισμοί
Κλίση: λόγιοι και ανώμαλοι
σχηματισμοί επιθέτων

Συλλαβισμός

Λεξιλόγιο: Παρομοίωση – μεταφορά
Συνώνυμα – αντώνυμα (αντίθετα)

16. ΜΟΥΣΕΙΑ

Κείμενα:

1. Στο μουσείο (ποίημα)
2. Το άγαλμα που κρύωνε
3. Μουσείο αφής
4. Ελληνικό Παιδικό Μουσείο
5. Πάμε... μουσεία;

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Αφηγηματικά
Περιγραφικά
Επιχειρηματολογικά
(κατευθυντικός λόγος)

Λογοτεχνικά κείμενα,
ενημερωτικά κείμενα,
άρθρα περιοδικών,
διαφημιστικά κείμενα,
επιστολή

Ενεργητική – παθητική σύνταξη Υ-Ρ-Α / Υ-Ρ-Κ

Μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα
Αιτιολογικές προτάσεις
Κλίση: λόγιοι σχηματισμοί ρημάτων

Ορθογραφία

17. ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

Κείμενα:

1. Ανατολή θανάτου και Ομορφίτα (ποιήματα)
2. Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ (Σκέψεις ενός παιδιού για τον πόλεμο)
3. Όαση ειρήνης
4. Αφίσα

Χρόνος διδασκαλίας:

8-12 διδακτικές ώρες

Επιχειρηματολογικά
(κατευθυντικός λόγος)
Περιγραφικά

Λογοτεχνικά κείμενα,
ενημερωτικά κείμενα,
άρθρα, ρεπορτάζ, κείμενα
στο διαδίκτυο, αφίσες

Απρόσωπα ρήματα

Τελικές προτάσεις
Αποτελεσματικές προτάσεις
Απλή – επαυξημένη πρόταση
Ονοματική – ρηματική φράση
Κλίση: σύνθετα ρήματα με
εσωτερική αύξηση

Μονοτονικό

Λεξιλόγιο: Οικογένειες λέξεων
Σύνθεση με λόγιες προθέσεις

Διδακτική προσέγγιση

Το βιβλίο του μαθητή περιέχει κείμενα και κατάλληλες δραστηριότητες για την επεξεργασία τους, οι οποίες αφορούν τους βασικούς άξονες, καθώς και τις κατηγορίες των διδακτικών στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας για το δημοτικό, και ιδιαίτερα για την Στ΄ τάξη.

Στόχοι

Ο βασικός στόχος είναι να αναπτυχθεί η ικανότητα των μαθητών **να επικοινωνούν αποτελεσματικά** (προφορικά και γραπτά) κατανοώντας και παράγοντας διάφορα **είδη λόγου** και **είδη κειμένων** (αφηγηματικά, περιγραφικά, κατευθυντικά κτλ.) και μέσα στο πλαίσιο αυτό να γίνει δυνατή η συνειδητοποίηση του γλωσσικού συστήματος. Τα παραπάνω πραγματώνονται τόσο μέσω της πρόσληψης (κατανόηση, επεξεργασία) διαφόρων ειδών κειμένου, όσο και μέσω της παραγωγής (προφορικά και γραπτά) των αντίστοιχων κάθε φορά ειδών, των οποίων έχει γίνει προηγουμένως—στην ίδια ενότητα— επεξεργασία. Τα κείμενα που δίνονται είναι **αυθεντικά**, η όλη διαδικασία παραγωγής λόγου εντάσσεται μέσα σε συγκεκριμένες **περιστάσεις επικοινωνίας** (δίνεται το επικοινωνιακό πλαίσιο: ποιος μιλάει ή γράφει, σε ποιον, για ποιο σκοπό, με τι θέμα, πού και πότε) και ολοκληρώνεται μέσω της αξιολόγησης του παραγόμενου λόγου από τους ίδιους τους μαθητές.

Δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες που προτείνονται αναδεικνύουν τις ιδιαιτερότητες της οργάνωσης κάθε είδους κειμένου, τη λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και τον τρόπο με τον οποίο αυτά δομούν την κειμενική συνοχή και το ύφος στο συγκεκριμένο κάθε φορά είδος κειμένου. Οι συγκεκριμένες δραστηριότητες, δηλαδή, οδηγούν το μαθητή σε επιλογές που μπορούν να τον βοηθήσουν στη συνειδητοποίηση της σχέσης μεταξύ της πρόθεσης του συντάκτη ενός κειμένου και των γλωσσικών μέσων που απαιτούνται για να υπάρξει ανάλογο με την πρόθεση αποτέλεσμα.

Επίσης έχουν, όσο είναι δυνατόν, **παιγνιώδη μορφή** και ενεργοποιούν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία του μαθητή. Οι περισσότερες από τις δραστηριότητες προϋποθέτουν μίμηση περιστάσεων επικοινωνίας της καθημερινής ζωής, όπου ο

κάθε μαθητής ή η κάθε ομάδα μαθητών καλείται να αναλάβει συγκεκριμένο ρόλο και να δράσει λεκτικά με τον κατάλληλο τρόπο στο πλαίσιο της συγκεκριμένης κάθε φορά περίπτωσης επικοινωνίας. Ο μαθητής οδηγείται μέσω τέτοιων δραστηριοτήτων στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας προσαρμογής του ύφους και των μέσων του λόγου του ανάλογα με τον αποδέκτη, το θέμα, την αιτία, το σκοπό και, συνακόλουθα, ανάλογα με το είδος του κειμένου που πρόκειται να παραγάγει.

Κατά τη σχεδίαση των δραστηριοτήτων λαμβάνονται υπόψη **οι ενδοομαδικές και διαπροσωπικές (ατομικές) διαφορές** και η ηλικία των μαθητών. Προβλέπονται γι' αυτό το λόγο επίπεδα δυσκολίας δραστηριοτήτων και κείμενα που τα παιδιά είναι δυνατόν να συναντήσουν στον κοινωνικό τους χώρο, κατάλληλα όμως από γλωσσική και παιδαγωγική άποψη όχι μόνο για τη συγκεκριμένη ηλικία αλλά και για ανάγκες ομάδων που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή, π.χ. μαθητές για τους οποίους η ελληνική αποτελεί δεύτερη γλώσσα ή μαθητές με μαθησιακά προβλήματα.

Περιθώρια επιλογών

Ο δάσκαλος έχει τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει **το διδακτικό υλικό ως ένα δείγμα εργασίας** που μπορεί να χειριστεί ανάλογα με το επίπεδο και τις δυνατότητες της τάξης. Μπορεί **να αντικαταστήσει** κάποια από τα **κείμενα**, κρατώντας τις βασικές ιδέες επεξεργασίας, με άλλα καταλληλότερα και πιο επίκαιρα. (Τα κείμενα πρέπει να είναι οργανικά συνδεδεμένα με το φαινόμενο και το κειμενικό είδος που διδάσκεται.) Μπορεί να **παραλείψει** κάποιο κείμενο, αρκεί να πετυχαίνει τους προβλεπόμενους επικοινωνιακούς και γραμματικούς στόχους της ενότητας.

Επίσης, μπορεί να μην ασχοληθεί με όλες τις **ασκήσεις**, σε περίπτωση που κρίνει ότι δεν είναι κατάλληλες για τους συγκεκριμένους μαθητές, ή να τις χρησιμοποιήσει εναλλακτικά: μεταξύ ασκήσεων που έχουν ίδιο στόχο, μπορεί να δώσει τις πιο εύκολες σε **ομάδες που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή** και τις πιο δύσκολες στους υπόλοιπους μαθητές. Γι' αυτό άλλωστε το λόγο δίνονται ενδεικτικά και **βαθμοί δυσκολίας** για κάποιες ασκήσεις. Για τις ανάγκες ομάδων που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή (π.χ. μαθητές για τους οποίους η ελληνική αποτελεί δεύτερη γλώσσα, μαθητές με μαθησιακά προβλήματα κτλ.) σημειώνεται ότι κατάλληλες είναι επίσης οι ασκήσεις παραγωγής προφορικού λόγου και οι ομαδικές ευρύτερες δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους (διαθεματικές), κυρίως όσες συνδέονται με την Αισθητική Αγωγή, π.χ. δραματοποίηση, σχολικό θέατρο, τραγούδι, και με άλλες συμμετοχικές σχολικές εκδηλώσεις.

Γραμματική

Τα γραμματικά φαινόμενα εξετάζονται στο συγκεκριμένο περιβάλλον των κειμενικών ειδών στα οποία λειτουργούν³ (**λειτουργική-κειμενική προσέγγιση**) και οι στόχοι δεν αφορούν απλώς γνώσεις αλλά ικανότητα τέλεσης λεκτικών πράξεων (αιτιολογώ, προτείνω, καθοδηγώ, περιγράφω, διηγούμαι κτλ.).

Επισημαίνεται ότι, επειδή ένα μεγάλο μέρος της ύλης της γραμματικής της Στ΄ τάξης συνίσταται σε ανακεφαλαίωση και ολοκλήρωση της προβλεπόμενης ύλης για το δημοτικό (βλ. τα σημαντικότερα φαινόμενα με έντονη γραφή στο συνοπτικό πίνακα περιεχομένου), ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να επαναφέρει ένα αντικείμενο για διδασκαλία όταν διαπιστώνει ότι οι μαθητές το αγνοούν. Καλό είναι σε κάθε δώρο η διδασκαλία να επικεντρώνεται σε ένα κυρίως γραμματικό φαινόμενο. Συνιστάται η καθημερινή χρήση του **εγχειριδίου της γραμματικής** για τη συστηματοποίηση των γνώσεων των μαθητών.

Αξιολόγηση

Σύμφωνα με το Α.Π. (ΦΕΚ 303/13-3-03, σ. 3743-3744 και 3775-3777), η αξιολόγηση οφείλει να επιτελεί πολλαπλούς σκοπούς: εκτός από την παραδοσιακή της λειτουργία, υποστηρίζει τη διδασκαλία και τη μάθηση, δίνει πληροφορίες για την ατομική πορεία των μαθητών και καθοδηγεί τη διδασκαλία. Κύριος σκοπός της αξιολόγησης δεν είναι ο έλεγχος αλλά η βελτίωση του παραγόμενου κειμένου.

Η αξιολόγηση νοείται όχι μόνο ως τελική και συνολική-στιγμιαία (π.χ. εξετάσεις), αλλά κυρίως ως διαγνωστική και διαμορφωτική-συνεχής. Δίνει έμφαση όχι τόσο στον έλεγχο της γνώσης στο επίπεδο του αποτελέσματος αλλά στις διαδικασίες κατάκτησης και διαχείρισης της γνώσης. Συνδέεται, έτσι, με τη διαδικασία διδασκαλίας – μάθησης με σχέση επανατροφοδότησης.

- Με τη **διαγνωστική αξιολόγηση** ο δάσκαλος μπορεί στην αρχή της σχολικής χρονιάς ή στην αρχή της διδασκαλίας μιας ενότητας, μέσω κατάλληλων προφορικών ή γραπτών ερωτήσεων και διαλόγου που αναπτύσσει μέσα στην τάξη, να διαπιστώσει: α) το βαθμό επίτευξης των στόχων της αντίστοιχης περιόδου ή ενότητας, β) το επίπεδο των γλωσσικών και επικοινωνιακών ικανοτήτων που έχουν κατακτήσει οι μαθητές του από τα προηγούμενα χρόνια σπουδών ή

3. Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα για το γλωσσικό μάθημα στο δημοτικό καθορίζεται σαφώς ότι, όσον αφορά τη γραμματική, «το κύριο βάρος πέφτει στο τρίτο επίπεδο γραμματικής, δηλαδή στη γραμματική του κειμένου και της επικοινωνίας...» (Φ.Ε.Κ. τ. Β΄ αρ. φύλλου 303/13-03-03, σελ. 3774).

από τις ενότητες που έχουν διδαχθεί στη διάρκεια της ίδιας σχολικής χρονιάς, γ) τα συνήθη «λάθη» σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα και τα γενικότερα προβλήματα τα γλωσσικής επικοινωνίας, καθώς και δ) τις γλωσσικές ανάγκες των μαθητών.

- Με τη **διαμορφωτική αξιολόγηση**, που αντιπροσωπεύει μια συνεχή και καθημερινή διαδικασία, επιδιώκεται η πληροφόρηση του δασκάλου και του μαθητή για την πρόοδο του τελευταίου κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του αντικειμένου. Ανάλογα με το αποτέλεσμα αυτής της αξιολόγησης, ο δάσκαλος αποφασίζει και σχεδιάζει τις παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν για τη βελτίωση της διαδικασίας και την επίτευξη των διδακτικών στόχων.
- Με την **τελική αξιολόγηση**, που διενεργείται με την ολοκλήρωση μιας διδακτικής ενότητας ή με την ολοκλήρωση της διδακτέας ύλης, αποτιμάται με συστηματικό τρόπο το αποτέλεσμα της διδακτικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε αλλά και της προσωπικής προσπάθειας του μαθητή. Αυτά συγκρίνονται με το προηγούμενο επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων των μαθητών και με τους στόχους που είχαν τεθεί για τη διδασκαλία του αντικειμένου. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης αυτής βοηθούν και το δάσκαλο και το μαθητή στην παραπέρα πορεία.

Ως **μορφές και μέσα** αυτής της αξιολόγησης, οι οποίες μπορεί να επιλέγονται κατά περίπτωση, προτείνονται ενδεικτικά οι εξής:

- Γραπτές δοκιμασίες, διάρκειας λίγων λεπτών ως και μιας διδακτικής ώρας, κατά περίπτωση.
- Προφορικές ή γραπτές ερωτήσεις κατανόησης, διάφορων τύπων.
- Ανάπτυξη μικρού γραπτού δοκιμίου με τη βοήθεια ερωτήσεων. Ελέγχουν την ικανότητα οργάνωσης του περιεχομένου σε παραγράφους και ευρύτερες νοηματικές ενότητες.
- Ερωτήσεις σύντομης απάντησης, προφορικές ή γραπτές. Ζητούν περιορισμένης έκτασης απαντήσεις, συνεπτυγμένη απόδοση περιεχομένου, περιλήψεις κτλ. Είναι ανάγκη να ορίζεται ο μέγιστος αριθμός λέξεων.
- Θέματα σύμπτυξης περιεχομένου, προφορικά ή γραπτά.
- Ερωτήσεις κρίσεως. Προσφέρονται περισσότερο στην αξιολόγηση βαθύτερης κατανόησης του περιεχομένου μιας ενότητας ή ενός βιβλίου.
- Συνθετικές δημιουργικές εργασίες.

Για καθεμιά από τις παραπάνω μορφές αξιολόγησης μπορεί να γίνει **χρήση και του Τετραδίου Εργασιών**, στο οποίο εμπεριέχονται ανάλογες ασκήσεις, π.χ. στην ενότητα 16 κατάλληλες ασκήσεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από το δάσκαλο και το μαθητή για την αξιολόγηση επίτευξης των στόχων της ενότητας (βλ. προοργανωτές) είναι οι: 2, 3, 4, 6, 7 (βλ. Τετράδιο Εργασιών, όπου αναφέρονται **προτάσεις συγκεκριμένων ασκήσεων για κάθε ενότητα**).

Η αξιολόγηση **δεν αποτελεί ευθύνη μόνο του δασκάλου** και δεν περιορίζεται μόνο στον έλεγχο της επίδοσης αλλά προκύπτει από τη συνεργασία δασκάλου και μαθητών ή συμμαθητών μεταξύ τους και εμπλέκει κάθε μαθητή ατομικά. Η συνεργασία είναι απαραίτητη στην αξιολόγηση του λόγου, γιατί μόνο συνεργατικά μέσα στην τάξη οδηγείται ο μαθητής στη βελτίωση του παραγόμενου λόγου.

Σημαντικότερη από την αξιολόγηση του μαθητή αναδεικνύεται **η αξιολόγηση του λόγου**, δηλαδή των κειμένων που δίνονται στην τάξη για επεξεργασία και του παραγόμενου λόγου (γραπτού και προφορικού) από τον ίδιο το μαθητή (**αυτοαξιολόγηση**) και από τους συμμαθητές (**ετεροαξιολόγηση**). Σε αυτό το πλαίσιο, η αξιολόγηση στηρίζεται σε καθορισμένα και σαφώς προσδιορισμένα κριτήρια και χρησιμοποιεί αναλυτικές περιγραφές του τι μπορεί να κάνει ο μαθητής, έτσι ώστε το μήνυμα που του δίνεται να είναι εύκολα κατανοητό και να το αποκωδικοποιεί χωρίς να το παρανοεί. Η αυτοαξιολόγηση προϋποθέτει αναγνώριση και εντοπισμό των κριτηρίων ποιότητας του λόγου. Πρέπει, δηλαδή, να γίνει σαφές τι θεωρείται σε κάθε περίπτωση επιτυχημένη και αποτελεσματική γλωσσική παραγωγή.

Τα **κριτήρια αξιολόγησης** πηγάζουν από τους σκοπούς της διδακτικής ενότητας. Η διδασκαλία οφείλει να τα προβάλλει και οι μαθητές να τα ανακαλύπτουν και να τα συζητούν με το δάσκαλο. Είναι απαραίτητο τα κριτήρια αυτά να είναι σαφή στους μαθητές, ώστε να εμπλέκονται όσο πιο ενεργά γίνεται στη διαδικασία.

Αυτό σημαίνει **άμεση ανάμειξη του μαθητή στην εξαγωγή των κριτηρίων** που θα χρησιμοποιηθούν για να κριθεί ο λόγος του και διατύπωση κρίσεων για το βαθμό στον οποίο η γλωσσική παραγωγή του κάλυψε τα κριτήρια αυτά. Επίσης, σημαίνει εμπλοκή του στη διαδικασία καθορισμού του κατάλληλου και αποτελεσματικού λόγου σε δεδομένες συνθήκες και σύγκριση του λόγου που παρήγαγε με αυτόν (βλ. κεφ. *Δομή εγχειριδίων και διδακτική διαδικασία: Παραγωγή και αξιολόγηση γραπτού λόγου*). Μέσω της διαδικασίας αυτής αναγνωρίζει περιοχές στις οποίες χρειάζεται βελτίωση και μετατρέπει τις αδυναμίες του σε προσωπικούς στόχους, αποκτώντας έτσι κίνητρα μάθησης.

Κύριο κριτήριο οποιασδήποτε μορφής αξιολόγησης είναι η **αποτελεσματικότητα** κάθε είδους λόγου σχετικά με το σκοπό τον οποίο επιδιώκει ο μαθητής, καθώς και η **αποδεκτότητα** του ως συνόλου. Η τελευταία μπορεί να αναλυθεί σε επιμέρους κριτήρια αξιολόγησης, όπως η καταλληλότητα του περιεχομένου, της διατύπωσης, του λεξιλογίου και του ύφους, η ορθότητα της σύνταξης και της μορφολογίας, η ορθογραφία και η γενική εικόνα του κειμένου (γραπτού ή προφορικού).

Τα **λάθη** αντιμετωπίζονται διδακτικά ως ενδείξεις ενός προσωρινού επιπέδου επικοινωνιακής ικανότητας του μαθητή. Κάθε λάθος αξιοποιείται δημιουργικά. Δίνει ευκαιρίες για γόνιμες συζητήσεις και ασκήσεις σύγκρισης με τα κριτήρια αναφοράς. Ο στόχος είναι οι μαθητές να αναπτύξουν κριτήρια ποιότητας του λόγου και να τα συνειδητοποιήσουν ώστε να είναι σε θέση να τα χρησιμοποιήσουν την επόμενη φορά που θα παραγάγουν λόγο.

Μόνιμος **στόχος** του δασκάλου είναι να καταστήσει το μαθητή υπεύθυνο για το λόγο που παράγει, ώστε να τον αξιολογεί και να τον διορθώνει μόνος του, κάνοντάς τον όσο μπορεί αποτελεσματικότερο για το σκοπό για τον οποίο τον παρήγαγε.

Γι' αυτό το λόγο, η αξιολόγηση του γραπτού λόγου των μαθητών θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μια **μακρά διαδικασία**, που συμπεριλαμβάνει σχεδιασμό, παραγωγή και επεξεργασία του παραγόμενου κειμένου και επιτυγχάνεται με συστηματική καθοδήγηση σε διάφορες μορφές: ερωτήσεις που διαγράφουν τα βασικά σημεία δομής ενός συγκεκριμένου είδους λόγου (αφηγηματικού, περιγραφικού κτλ.), σαφή αναφορά στοιχείων που ο μαθητής θα πρέπει να ελέγχει αν εμπεριέχονται στο γραπτό του κάθε φορά, κείμενα ημιτελή για συμπλήρωση, πίνακες αυτοαξιολόγησης, επαναληπτικοί πίνακες κτλ.

Ενθαρρύνεται η **ανάληψη πρωτοβουλιών από τον ίδιο το μαθητή** σχετικά με τη διαχείριση της μαθησιακής διαδικασίας. Αυτός είναι άλλωστε και ένας από τους στόχους των ευρύτερων οριζόντιων δραστηριοτήτων (διαθεματικών) και των σχεδίων εργασίας που προτείνονται, σύμφωνα με τους γενικότερους στόχους του Α.Π.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, εκτός ειδικών περιπτώσεων, δε δίνονται άγνωστες λέξεις στο βιβλίο του μαθητή, με το σκοπό να ανατρέχουν οι μαθητές στο **σχολικό λεξικό** για την Δ', Ε' και Στ' Δημοτικού, που θα πρέπει να έχουν πάντα μαζί τους, αλλά και σε άλλες πηγές.

Λόγω όλων των παραπάνω, απαιτείται μια **ελαστική διαχείριση του χρόνου** και των ορίων των αντικειμένων του ωρολογίου προγράμματος. Θα μπορούσε μια δρα-

στηριότητα που έχει σχέση, για παράδειγμα, με την Αισθητική Αγωγή να συνεχίζεται, όσον αφορά το αισθητικό μέρος, στην ώρα του αντίστοιχου μαθήματος. Υπάρχουν, επίσης, στις ενότητες δραστηριότητες που είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν **έξω από το πλαίσιο των διδακτικών ωρών** οι οποίες διατίθενται για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γλώσσας (πρόβλεψη 70 ωρών επιπλέον των 130 που προορίζονται για το Βιβλίο Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών). Άλλωστε, όπως αναφέρθηκε, ο δάσκαλος είναι εκείνος που επιλέγει τις δραστηριότητες με τις οποίες θα ασχοληθεί η τάξη, ανάλογα με το επίπεδο και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του.

Δομή εγχειριδίων και διδακτική διαδικασία

Διδακτικές ενότητες και χρόνος διδασκαλίας

Κάθε διδακτική ενότητα αναφέρεται σε κάποιο θέμα, το οποίο αποτελεί την αφορμή για ενασχόληση με διάφορα είδη λόγου και είδη κειμένων και με γραμματικά φαινόμενα που αντιστοιχούν σε αυτά. Ο χρόνος διδασκαλίας για κάθε ενότητα υπολογίζεται σε 10 διδακτικές ώρες κατά προσέγγιση, από 8 έως 12 ώρες, ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών και την έκταση των ενοτήτων (βλ. και στο συνοπτικό πίνακα περιεχομένου). Σε αυτές **δεν περιλαμβάνονται οι ώρες διδασκαλίας του Ανθολογίου**, 32 ώρες περίπου για όλο το χρόνο, καθώς και οι **70 ώρες** που προβλέπονται για δραστηριότητες εκτός εγχειριδίων, οι οποίες σχετίζονται με αυτό.⁴

Ενδεικτικά οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να είναι:

1. Ενασχόληση με μια προτεινόμενη στα εγχειρίδια εργασία και επέκτασή της (σχέδια εργασίας, ευρύτερες δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους [διαθεματικές] κτλ.).
2. Γλωσσική επεξεργασία αντικειμένων άλλων μαθημάτων στο πλαίσιο της διαθεματικότητας.
3. Συστηματοποίηση γλωσσικού υλικού που παράγεται στο πλαίσιο διαφόρων δραστηριοτήτων της σχολικής ζωής π.χ. θεατρικό έργο, σχολική γιορτή, ανακοινώσεις, αγγελίες κτλ. (αφορμή μπορούν να αποτελέσουν επίσης τα κείμενα και οι δραστηριότητες που προτείνονται στις ενότητες που αφορούν επετείους και γιορτές π.χ. 28^η Οκτωβρίου, Χριστούγεννα κτλ.).
4. Γλωσσικές δραστηριότητες με επίκεντρο το διαθέσιμο λογισμικό.

Οι δραστηριότητες αυτές θα πρέπει κάθε φορά να καλλιεργούν κάποιο συγκεκριμένο **γλωσσικό στόχο**.

Ο χρόνος διδασκαλίας για τις ενότητες που αναφέρονται σε **επετείους και γιορ-**

---

4. Ο συνολικός καθαρός διαθέσιμος χρόνος για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γλώσσας στην Στ' τάξη υπολογίζεται σε 232 ώρες. Από αυτές 130 ώρες προορίζονται για τη διδασκαλία του Βιβλίου και του Τετραδίου για το μαθητή, 32 για το Ανθολόγιο και 70 ώρες για διάφορες δραστηριότητες εκτός εγχειριδίων.

τές (π.χ. 28^η Οκτωβρίου, Χριστούγεννα) υπολογίζεται σε ένα περίπου διδακτικό δώρο για καθεμία. Σ' αυτές δίνονται αρκετά κείμενα, για να έχει ο δάσκαλος **δυνατότητα επιλογής**. Για τις δραστηριότητες που προτείνονται στις συγκεκριμένες ενότητες, εκτός της επεξεργασίας του περιεχομένου των σχετικών κειμένων, μπορούν να χρησιμοποιηθούν κάποιες από τις 70 ώρες που προαναφέρθηκαν, π.χ. για ευρύτερες δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους (διαθεματικές) ή οργάνωση θεατρικών παραστάσεων.

Δομή ενοτήτων

Η αφόρμηση σε κάθε ενότητα γίνεται κάθε φορά με ένα **ποιήμα**, για να εισαχθούν οι μαθητές με πιο ευχάριστο τρόπο στο θέμα. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας του ποιήματος δίνονται στις παρούσες οδηγίες, στην αρχή κάθε ενότητας.

Ακολουθούν **κείμενα**, είτε λογοτεχνικά είτε κείμενα από τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο (άρθρα από τον τύπο, διαφημίσεις κτλ.) και διάφορα χρηστικά κείμενα (ενημερωτικά έντυπα, οδηγίες κάθε είδους, χάρτες κτλ.). Της επεξεργασίας κάθε κειμένου προηγούνται **προοργανωτές**, π.χ.

Ενότητα 7. Η ζωή έξω από την πόλη

Με τι θα ασχοληθούμε:

- Πώς παρουσιάζουμε πληροφορίες για ένα γεγονός που συνέβη
- Πώς μετατρέπουμε τις ονομαστικές σε ρηματικές φράσεις (και αντίστροφα)
- Πώς κλίνονται τα επίθετα σε -ης, -ης, -ες
- Πώς χρησιμοποιούνται οι παθητικές μετοχές με λειτουργία επιθέτου

Με αυτό τον τρόπο δάσκαλος και μαθητής αποκτούν εξαρχής αντίληψη των αντικειμένων με τα οποία θα ασχοληθούν τις επόμενες ώρες.

Συνολικά οι ασκήσεις που ακολουθούν τα αυθεντικά κείμενα διακρίνονται σε **ασκήσεις επεξεργασίας** του εκάστοτε κειμένου (νοηματική επεξεργασία περιεχομένου και επεξεργασία δομής του συγκεκριμένου είδους κειμένου), **ασκήσεις παραγωγής προφορικού λόγου**, **ασκήσεις παραγωγής γραπτού λόγου**, **ασκήσεις γραμματικής**, **ευρύτερες δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους (διαθεματικές)** και **ασκήσεις λεξιλογίου και ορθογραφίας**. Εξαίρεση αποτελούν οι ενότητες που

αναφέρονται σε συγκεκριμένες επετείους (π.χ. 28^η Οκτωβρίου) και οι οποίες δεν περιλαμβάνουν, για ευνόητους λόγους, γραμματική επεξεργασία ούτε και ασκήσεις λεξιλογίου και ορθογραφίας.

Συνήθως προηγούνται οι ασκήσεις επεξεργασίας κειμένου και παραγωγής προφορικού λόγου και ακολουθούν οι ασκήσεις παραγωγής γραπτού λόγου, οι ασκήσεις γραμματικής, οι ευρύτερες δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους (διαθεματικές) και οι ασκήσεις λεξιλογίου και ορθογραφίας.

Οι ασκήσεις διαφοροποιούνται με εικόνες-σύμβολα, οι οποίες είναι οι εξής:

- κατανόησης κειμένου

- παραγωγής προφορικού λόγου

- παραγωγής γραπτού λόγου

- γραμματικής

- ευρύτερων οριζόντιων δραστηριοτήτων (διαθεματικών)

- λεξιλογίου και ορθογραφίας

Συχνά μια άσκηση έχει δύο σύμβολα. Αυτό συμβαίνει γιατί ο στόχος της άσκησης μπορεί να είναι διπλός, π.χ. παραγωγή γραπτού λόγου και άσκηση στο γραμματικό φαινόμενο παράλληλα.

Όταν δίνεται **ορισμός γραμματικού φαινομένου**, χρησιμοποιείται το σύμβολο:

Στις περιπτώσεις που υπάρχουν ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής ή απαντήσεις της μορφής *Σωστό - Λάθος* κατά τη νοηματική επεξεργασία των κειμένων, μπορεί να γίνει αξιοποίησή τους κυρίως για **μαθητές που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερη δυσκολία** στην κατανόηση των κειμένων, π.χ. μαθητές για τους οποίους η ελληνική αποτελεί δεύτερη γλώσσα ή μαθητές με μαθησιακά προβλήματα.

Οι ερωτήσεις κατανόησης και εμβάθυνσης στο **νοηματικό περιεχόμενο** των κειμένων είναι ενδεικτικές. Ο δάσκαλος, αν το θεωρεί απαραίτητο, μπορεί να τις επεκτείνει προσθέτοντας δικές του.

Όσον αφορά την **ορθογραφία** και το **λεξιλόγιο**, εκτός των ασκήσεων που περιέχονται στα εγχειρίδια, η διδασκαλία τους ενσωματώνεται στη γλωσσική διδασκαλία με κάθε ευκαιρία και σύμφωνα με τις προτεραιότητες της κάθε ενότητας. Δίνεται έμφαση στις περιπτώσεις των συχνών και κοινών σφαλμάτων. Για συμπληρωματικές ασκήσεις ο μαθητής μπορεί να χρησιμοποιεί ένα ξεχωριστό **τετράδιο**.

Παραγωγή και αξιολόγηση γραπτού λόγου

Όσον αφορά τις ασκήσεις παραγωγής γραπτού λόγου, το Α.Π. (βλ. Μεθοδολογική Προσέγγιση) καθορίζει, εκτός από τα στάδια σχεδιασμού και παραγωγής μιας πρώτης εκδοχής του κειμένου, περαιτέρω επεξεργασία του από τον ίδιο το μαθητή με τη μορφή μιας **καθοδηγούμενης αυτοαξιολόγησης** (ανάλογα με το επίπεδο και την πρόοδο του μαθητή η διαδικασία μπορεί να γίνεται ολοένα και λιγότερο καθοδηγούμενη). Βοήθεια δίνεται ήδη από τις **εκφωνήσεις των ίδιων των ασκήσεων**, π.χ.

- ερωτήσεις που διαγράφουν τα βασικά σημεία δομής ενός συγκεκριμένου είδους κειμένου (αφηγηματικού, περιγραφικού κτλ.), **κατά την επεξεργασία** κάθε κειμένου, π.χ.

(ενότητα 2, Κατοικία, 1^η ερώτηση επεξεργασίας με στόχο τη συνειδητοποίηση της δομής μιας περιγραφής κτίσματος)

1. Προσπαθήστε να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις, βρίσκοντας μέσα στο κείμενο τις πληροφορίες που χρειάζεστε:

- α. Τι περιγράφει ο συγγραφέας; **Ποιος** κατοικούσε στο σπίτι;
- β. **Πού** βρίσκεται το σπίτι; Έχουμε πληροφορίες για το πώς ήταν **απ' έξω**;
- γ. Πώς είναι το σπίτι **από μέσα** με τη σειρά που βλέπει τους χώρους ο συγγραφέας;
- δ. Ποια στοιχεία δείχνουν πώς ήταν η **ζωή** του ποιητή μέσα σ' αυτό;
- ε. Ποιες είναι οι **σκέψεις** και τα **σχόλια** του συγγραφέα;

- σαφή αναφορά στοιχείων που ο μαθητής θα πρέπει να ελέγχει αν εμπεριέχονται στο γραπτό του κάθε φορά, στις **εκφωνήσεις των ασκήσεων παραγωγής γραπτού λόγου**, π.χ.

(ενότητα, 2 Κατοικία)

3. Διοργανώνεται στην τάξη σας ένας διαγωνισμός με θέμα «Ένα κτίριο με ιδιαίτερη σημασία για την περιοχή». Το κτίριο αυτό μπορεί να είναι παλιό, με ιστορική σημασία (μπορεί να σας βοηθήσει το μάθημα της Ιστορίας) ή σύγχρονη κατασκευή. Το κείμενό σας δε χρειάζεται να ξεπερνάει τις 150 λέξεις.

Μπορείτε να πείτε:

- **πού** είναι / **πότε** χτίστηκε / ποια είναι η **ιστορία** του / πώς το γνωρίσατε
- πώς είναι **απ' έξω** και πώς **από μέσα** (ποια γενική εντύπωση σας δημιουργεί, ποια είναι τα γενικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του, από τι υλικά είναι φτιαγμένο, πόσους και ποιους χώρους έχει, ποια είναι και πώς είναι τα αντικείμενα που συναντάει κανείς μέσα στο κτίσμα)
- αν ζουν ή έζησαν κάποια **πρόσωπα** σ' αυτό και αν ξέρετε κάτι για τη ζωή τους
- **πώς νιώθετε** κάθε φορά που βρίσκεστε εκεί

Αν θέλετε να κάνετε την περιγραφή σας πιο ζωντανή, χρησιμοποιήστε **ενεστώτα**, λέξεις ή φράσεις που φανερώνουν **τόπο** και όσο περισσότερα **επίθετα** μπορείτε.

Επίσης, στο τέλος της πρώτης ενότητας κάθε τεύχους του Βιβλίου του Μαθητή, παρατίθεται ο πίνακας που ακολουθεί παρακάτω, χρήση του οποίου γίνεται από το μαθητή **μετά την παραγωγή της πρώτης εκδοχής** κάθε κειμένου του —όταν πρόκειται για εργασία παραγωγής γραπτού λόγου—, με σκοπό τη βελτίωση του κειμένου και την παραγωγή της τελικής του μορφής.

Διορθώνω το γραπτό μου

Κάθε φορά που γράφω ένα κείμενο το ξαναδιαβάζω. Προσέχω όλα τα παρακάτω και διορθώνω όσα χρειάζονται. (Μπορεί να χρειαστεί να ξαναγράψω κάποια μέρη του κειμένου μου.)

1. Ποιος ήταν ο σκοπός μου; Τον πέτυχα; (Συμβουλευτείτε τα σημεία που προτείνονται για ανάπτυξη στην **εκφώνηση της εργασίας παραγωγής γραπτού λόγου** κάθε φορά και τους **επαναληπτικούς πίνακες** στο τέλος της κάθε ενότητας.)
2. Οργάνωσα το γραπτό μου σε παραγράφους;
3. Πώς είναι η ορθογραφία; Χρησιμοποίησα το λεξικό μου;
4. Χρησιμοποίησα σωστά τις τελείες και τα κόμματα;
5. Χρησιμοποίησα πολλές διαφορετικές λέξεις ή έχω επαναλάβει συχνά τις ίδιες λέξεις;
6. Τι μου άρεσε περισσότερο απ' όσα έγραψα;
7. Τι θα μπορούσα να έχω γράψει καλύτερα; Πώς μπορώ να το γράψω τώρα;
8. Τι θα μπορούσα να γράψω ακόμα; Τι θα μπορούσα να αφαιρέσω;
9. Θα καταλάβουν το κείμενο οι συμμαθητές μου;
10. Ποια σημεία θα τους αρέσουν περισσότερο και ποια λιγότερο;
11. Πώς είναι η εμφάνιση του γραπτού μου; Είναι καθαρό και καλογραμμένο; Μπορεί να το διαβάσει κανείς εύκολα;

Ειδικότερα, όσον αφορά την πρώτη ερώτηση του παραπάνω πίνακα, παρατίθενται **Επαναληπτικοί πίνακες** που διαγράφουν τα **βασικά σημεία δομής** των συγκεκριμένων ειδών κειμένου που διδάχθηκαν σε κάθε ενότητα, στο τέλος της συγκεκριμένης κάθε φορά ενότητας. Οι πίνακες αυτοί πρέπει οπωσδήποτε να χρησιμοποιούνται από τους μαθητές κατά τη διαδικασία αυτοαξιολόγησης. Παρατίθεται παράδειγμα:

Επαναληπτικοί πίνακες της ενότητας για να διορθώσω το γραπτό μου

(κοίταξε πρώτα στη σελίδα 22 τον πίνακα: Διορθώνω το γραπτό μου)

Σημειώνω στη δεξιά στήλη του πίνακα ένα + για όσα νομίζω ότι έχω γράψει και ένα - για όσα δεν έχω γράψει. Στη συνέχεια συμπληρώνω όλα όσα λείπουν για να είναι το γραπτό μου πλήρες.

Πώς περιγράφουμε ένα κτίσμα

Γράφουμε:

- Πού βρίσκεται.
- Πότε χτίστηκε, ποια είναι η ιστορία του.
- Πώς είναι το κτίσμα, καθώς η περιγραφή μας προχωράει από τα έξω προς τα μέσα (ποια γενική εντύπωση δημιουργεί, ποια είναι τα γενικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του, από τι υλικά είναι φτιαγμένο, πόσους και ποιους χώρους έχει, ποια είναι και πώς είναι τα αντικείμενα που συναντάει κανείς μέσα στο κτίσμα).
- Ζουν ή έζησαν κάποια πρόσωπα σε αυτό; Γνωρίζουμε κάτι για τη ζωή τους;
- Ποια συναισθήματα ή σκέψεις μάς προκαλεί το κτίσμα.

Χρησιμοποιούμε:

- Ενεστώτα (συνήθως) ρημάτων.
- Επίθετα και επιθετικούς προσδιορισμούς.
- Τοπικούς προσδιορισμούς.

Είναι αυτονόητο ότι για την όλη διαδικασία παραγωγής γραπτού λόγου και αυτο-διόρθωσης θα πρέπει να χρησιμοποιείται ένα ξεχωριστό **τετράδιο**, καθώς δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί στο Βιβλίο ο ανάλογος για κάθε μαθητή χώρος για την περαιτέρω επεξεργασία του γραπτού του. Το ίδιο ισχύει και για οποιαδήποτε άλλη εργασία, για την οποία δεν υπάρχει αρκετός χώρος στο Βιβλίο του Μαθητή αλλά και στο Τετράδιο Εργασιών.

Πάντα όμως θα πρέπει η όλη διαδικασία της διδασκαλίας παραγωγής γραπτού λόγου να ξεκινάει από την επεξεργασία του αρχικού κειμένου και τη διδασκαλία της δομής του είδους στο οποίο ανήκει και θα πρέπει να ακολουθεί η συστηματική καθοδήγηση του δασκάλου καθ' όλη τη διάρκεια της διόρθωσης από το μαθητή του

κειμένου που ο ίδιος παρήγαγε. Η καθοδήγηση φυσικά δε θα αφορά μόνο θέματα δομής του κειμένου αλλά και θέματα κειμενικής συνοχής, γραμματικούς στόχους ή άλλους που τίθενται κάθε φορά.

Για παράδειγμα, στην ενότητα *Κατοικία*, κατά τη διδασκαλία του κειμένου *Το σπίτι του ποιητή Καβάφη*, η διδασκαλία παραγωγής γραπτού λόγου ξεκινάει ήδη από την επεξεργασία του κειμένου, εφόσον στην 1^η ερώτηση κατανόησης (παρατίθεται παραπάνω) διαγράφονται τα σημαντικότερα στοιχεία της βασικής δομής και οργάνωσης ενός κειμένου που περιγράφει ένα κτίσμα. Αυτά θα αποτελέσουν το πρότυπο βάσει του οποίου ο μαθητής θα παραγάγει το αντίστοιχο είδος κειμένου, όπως του ζητείται στη συνέχεια στην άσκηση παραγωγής γραπτού λόγου.

Στην εκφώνηση, άλλωστε, της συγκεκριμένης άσκησης (3^η, παρατίθεται παραπάνω) γίνεται σαφής αναφορά των ανάλογων στοιχείων που ο μαθητής θα πρέπει να ελέγχει αν εμπεριέχονται στο γραπτό του κάθε φορά κατά την αυτοδιόρθωση. Αυτά περιλαμβάνουν όχι μόνο τα βασικά στοιχεία δομής, αλλά και τα κατάλληλα γλωσσικά μέσα για την παραγωγή του συγκεκριμένου είδους κειμένου (γραμματική του κειμένου και της επικοινωνίας), τα οποία έχουν επίσης επισημανθεί στις αρχικές ερωτήσεις επεξεργασίας. Στο συγκεκριμένο είδος κειμένου πρόκειται για τη λειτουργία του ενεστώτα, των επιθέτων και των τοπικών προσδιορισμών σε ένα περιγραφικό κείμενο. Γίνεται επίσης αναφορά, κατά την επεξεργασία του συγκεκριμένου κειμένου, και στην υφολογική αξία της αντίθεσης, της αλλαγής οπτικής γωνίας και των εικόνων σε ένα λογοτεχνικό κείμενο.

Μετά την παραγωγή της πρώτης εκδοχής του γραπτού του (ελάχιστος χρόνος 20 λεπτά), που απαιτείται από την άσκηση παραγωγής γραπτού λόγου του συγκεκριμένου κειμένου, ο μαθητής ελέγχει, με τη βοήθεια του βασικού πίνακα αυτοαξιολόγησης και του αντίστοιχου επαναληπτικού πίνακα, το κείμενό του. Σε περίπτωση που του λείπουν τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν ένα καλό γραπτό, ξαναγράφει μέρη ή και ολόκληρο το κείμενό του.

Στο τέλος δίνεται η δυνατότητα ανταλλαγής γραπτών μεταξύ των μαθητών και σχετικής συζήτησης μέσα στην τάξη, έτσι ώστε μέσω αυτής της μορφής ετεροαξιολόγησης να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές λάθη και ελλείψεις που είναι δυνατόν να παρατηρηθούν κατά την παραγωγή ενός κειμένου και να αναπτύξουν κριτικές ικανότητες αναγνώστη (μεταγνωστικές δεξιότητες).

Για τη διαδικασία παραγωγής γραπτού λόγου και αξιολόγησής του απαιτούνται περίπου **2 διδακτικές ώρες**.

Προτάσεις από το Ανθολόγιο και άλλες πηγές

Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχουν προτάσεις με τα καταλληλότερα θέματα για τη συγκεκριμένη ενότητα από το **Ανθολόγιο**, κείμενα από το οποίο θα πρέπει να διδάσκονται οπωσδήποτε μια φορά την εβδομάδα.

Επίσης υπάρχουν **προτάσεις για βιβλία, μουσική, ταινίες και χώρους** (π.χ. μουσεία) σχετικά με το θέμα της κάθε ενότητας, με τίτλο: *Διαβάστε - Δείτε - Ακούστε - Επισκεφτείτε*. Οι προτάσεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν ως εξής:

- μέσα στην τάξη: να φέρουν οι μαθητές ή ο δάσκαλος τα αντίστοιχα βιβλία, δίσκους, ταινίες και να τα διαβάσουν, ακούσουν ή δουν (εφόσον υπάρχουν τα τεχνολογικά μέσα στο σχολείο)
- να επισκεφτεί η τάξη κάποιον από τους προτεινόμενους χώρους
- να επισκεφτούν οι μαθητές τους προτεινόμενους δικτυακούς τόπους, εφόσον υπάρχουν υπολογιστές στο σχολείο
- να λάβουν γενικότερα οι μαθητές υπόψη τους τις συγκεκριμένες πληροφορίες κατά την εξωσχολική ζωή τους

Οι μαθητές μπορούν επίσης να κάνουν οι ίδιοι προτάσεις στους συμμαθητές τους, σε περίπτωση που γνωρίζουν αντίστοιχες πηγές που δε συμπεριλήφθηκαν σε αυτές του εγχειριδίου.

Οι προτάσεις διαφοροποιούνται με εικόνες-σύμβολα, οι οποίες είναι οι εξής:

Διαβάστε

Δείτε

Ακούστε

Επισκεφτείτε

Σχέδια εργασίας

Στο πλαίσιο κάθε ενότητας προτείνεται να αναπτυχθεί από τους μαθητές με τη βοήθεια του δασκάλου σχέδιο εργασίας, όπως προβλέπει το Α.Π., με θέμα σχετικό με εκείνο της ενότητας, π.χ.:

5. Τι λέτε, θα θέλατε να διοργανώσετε και εσείς μια εκπαιδευτική εκδρομή με την τάξη σας στους Δελφούς;

Για να γίνει όμως με επιτυχία, μια καλή ιδέα είναι να δουλέψετε ομαδικά.

- Μια ομάδα θα βρει πληροφορίες για τους Δελφούς από τη μυθολογία και την ιστορία, θα γράψει μια **περίληψη** σε 150 - 200 λέξεις και θα τη διαβάσει στην τάξη. Θα δώσει τίτλο στο κείμενο και θα γράψει μόνο τα κύρια σημεία των κειμένων που διάβασε.
- Μια άλλη θα διαλέξει μέσα από τον οδικό χάρτη τη διαδρομή που θα ακολουθήσετε και από ποια μέρη θα περάσετε. Επίσης, θα βρει πληροφορίες γι' αυτά τα μέρη, ώστε στα ωραιότερα σημεία να κάνετε στάσεις.
- Πόσο θα στοιχίσει η εκδρομή; Πόσα παιδιά θα πάρουν μέρος; Πόσο πρέπει να είναι το αντίτιμο του εισιτηρίου; Μια ομάδα θα αναλάβει τα οικονομικά θέματα της εκδρομής και θα σημειώσει σε ένα τετράδιο όλα τα απαραίτητα στοιχεία.
- Στους Δελφούς, ποια μνημεία είναι καλό να επισκεφτείτε; Τι θα δείτε στο μουσείο; Η τέταρτη ομάδα θα βρει τις απαραίτητες πληροφορίες από ταξιδιωτικούς οδηγούς, θα τις καταγράψει και θα ξεναγήσει την υπόλοιπη τάξη στους Δελφούς.

Η επεξεργασία και παραγωγή των σχετικών κειμένων γίνεται στο πλαίσιο δραστηριοτήτων όπως: έρευνες πεδίου, καταγραφές, φωτογραφίσεις, συνεντεύξεις, δραματοποιήσεις κτλ.

Κάθε φορά η τάξη αποφασίζει για τα μικρότερα θέματα (στα οποία αναλύεται το γενικό) που θα αναλάβει η κάθε ομάδα μαθητών, για τους στόχους που θα τεθούν και για τους τρόπους υλοποίησής τους.

Επισημαίνεται ότι κάθε δραστηριότητα πρέπει να έχει **γλωσσικό στόχο**, να καταλήγει μετά από **συστηματική καθοδήγηση** σε **γλωσσική παραγωγή**, προφορική ή γραπτή, και να περιλαμβάνει **αξιολόγηση** της συγκεκριμένης παραγωγής. Η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται αναφορικά με τις οδηγίες της εκφώνησης και το είδος κειμένου που παράγεται και αναφορικά με το κατά πόσο τα κείμενα κάθε ομάδας είναι ελκυστικά και κατανοητά από τους υπόλοιπους μαθητές της τάξης. Τα ίδια ισχύουν και για τις ομαδικές ευρύτερες δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους (διαθεματικές) που προτείνονται στο βιβλίο του μαθητή.

Τετράδιο Εργασιών

Το Τετράδιο Εργασιών στοχεύει στην εμπέδωση και αξιολόγηση όσων διδάχθηκαν στο Βιβλίο του Μαθητή και στην ανακεφαλαίωσή τους. Οι στόχοι είναι ίδιοι με εκείνους της συγκεκριμένης κάθε φορά ενότητας. Περιλαμβάνονται και μικρά κείμενα κατάλληλα για ασκήσεις παραγωγής γραπτού λόγου, γραμματικής και λεξιλογίου. Είναι σημαντικό οι τρόποι άσκησης να είναι πρωτότυποι, να προωθούν τη φαντασία και την αυτενέργεια, να ερεθίζουν το ενδιαφέρον και την περιέργεια των μαθητών και να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο παιγνιώδεις. Προτείνεται η ενασχόληση με το Τετράδιο Εργασιών να γίνεται μετά την εξάντληση της αντίστοιχης ενότητας, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να αξιολογηθεί η επίτευξη των στόχων που τίθενται σε κάθε ενότητα, με στόχο την επανατροφοδότηση.

Για την αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων κάθε ενότητας, ο δάσκαλος μπορεί να χρησιμοποιεί ως **επαναληπτικό τεστ** τις παρακάτω ασκήσεις από κάθε ενότητα:

- 1: 1, 3, 5, 10
- 2: 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10
- 4: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8
- 6: 2, 3, 4
- 7: 2, 4, 5, 6, 8
- 9: 1, 2, 6
- 10: 1, 2, 4, 5, 8
- 11: 1, 3, 4, 6
- 13: 1α, 3, 4, 5, 6, 7
- 15: 2, 9, 10
- 16: 2, 3, 4, 6, 7
- 17: 3, 6, 8, 9, 10

Τα είδη κειμένων που διδάσκονται

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, ο μαθητής μαθαίνει να χειρίζεται διάφορα από τα συνηθέστερα είδη λόγου, δηλαδή κείμενα τα οποία ανήκουν κυρίως στον **αναφορικό λόγο** και κείμενα τα οποία ανήκουν στον **κατευθυντικό λόγο**. Ο αναφορικός λόγος αναπαριστά πρόσωπα, πράγματα, συμβάντα, καταστάσεις (αφηγηματικά, περιγραφικά κείμενα), ενώ ο κατευθυντικός λόγος παράγεται με στόχο να οδηγήσει τον παραλήπτη σε ορισμένη ενέργεια, συμπεριφορά ή αντίληψη (επιχειρηματολογικά κείμενα, οδηγίες κτλ.) [ΦΕΚ 303/13-3-03, σελ. 3773].

Για τη διδασκαλία των κειμένων χρειάζεται συστηματική αξιοποίηση των πληροφοριών, οι οποίες αφενός ερμηνεύουν τη μορφή και το περιεχόμενο ενός κειμένου και αφετέρου προσδιορίζουν και διαμορφώνουν τη μορφή και το περιεχόμενο των κειμένων που καλείται να παραγάγει ο μαθητής. Κάθε είδος κειμένου διδάσκεται ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Στα κειμενικά χαρακτηριστικά εντάσσονται η **τυπική οργάνωση κάθε κειμενικού είδους** (υπερδομή), καθώς και τα **γλωσσικά μέσα** που χρησιμοποιούνται για τη σύνθεσή της. Οι μαθητές διδάσκονται την οργάνωση κάθε είδους κειμένου, τη λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και τον τρόπο με τον οποίο αυτά δομούν την κειμενική συνοχή και το ύφος στο συγκεκριμένο κάθε φορά είδος κειμένου.

Τα **αφηγηματικά κείμενα** συγκροτούνται γύρω από ένα χρονικό άξονα, ο οποίος γλωσσικά εκφράζεται με τη χρήση χρονικών συνδέσμων, επιρρημάτων ή φράσεων, προκειμένου να δηλωθεί η χρονική αλληλουχία των γεγονότων, και με την εναλλαγή των χρόνων των ρημάτων. Χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό η υποτακτική σύνταξη (χρονικές και αιτιολογικές προτάσεις) και οι πιο συνηθισμένοι χρόνοι στην αφήγηση είναι οι παρελθοντικοί χρόνοι των ρημάτων (κυρίως ο παρατατικός και ο αόριστος) και ο ιστορικός ενεστώτας. Σε λεξιλογικό επίπεδο, χρησιμοποιούνται ρήματα δράσης και έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων, χρονικά επιρρήματα και σχετικές εκφράσεις, καθώς επίσης και ουσιαστικά και επίθετα για την απόδοση των εικόνων.

Τα **περιγραφικά κείμενα** αναπτύσσονται γύρω από τον άξονα της συσχέτισης

στο χώρο, που συνδέει τα περιγραφόμενα στοιχεία μεταξύ τους. Γλωσσικά η συσχέτιση στο χώρο εκφράζεται με τοπικά επιρρήματα ή επιρρηματικές φράσεις. Χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό η παρατακτική σύνταξη και κυριαρχεί το εξακολουθητικό ποίον ενέργειας με συνηθέστερο χρόνο τον ενεστώτα της οριστικής. Επίσης απαραίτητα είναι τα επίθετα και οι επιθετικοί προσδιορισμοί που, σε συνδυασμό με τα ρήματα αισθήσεως που χρησιμοποιεί η περιγραφή, προσδίδουν ζωντάνια και ένταση στις περιγραφόμενες εικόνες.

Στα **επιχειρηματολογικά κείμενα** κυρίαρχος είναι ο άξονας της λογικής συσχέτισης και της διαλεκτικής σύνθεσης των δεδομένων. Γι' αυτό το λόγο χρησιμοποιείται συχνά η υποτακτική σύνταξη, όπως αιτιολογικές προτάσεις, και ο ενεστώτας, προκειμένου να δηλωθούν αλήθειες καθολικής και διαρκούς ισχύος, συχνά σε απρόσωπη σύνταξη, καθώς και ρήματα που δηλώνουν εξελικτικές διαδικασίες και φράσεις που αποδίδουν ισχύ σε μια γνώμη ή άποψη.

Στα κείμενα που δίνουν **οδηγίες** κάθε είδους χρησιμοποιούνται ρήματα περιγραφής, κατηγοριοποίησης και διαδικασίας σε οριστική ενεστώτα ή σε προστακτική και υποτακτική, τα οποία παρουσιάζουν την όλη διαδικασία με χρονική αλληλουχία.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι: ΤΑΞΙΔΙΑ – ΤΟΠΟΙ – ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα της Ρίτας Μπούμη-Παπά με τίτλο *Ο θαλασσοπόρος*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

- 1) Τελικά, πόσο μακριά ταξιδεύει ο θαλασσοπόρος του ποιήματος που μόλις διαβάσατε; Από ποιους στίχους το καταλαβαίνετε;
- 2) Από ποια μέρη περνάει ο θαλασσοπόρος στο φανταστικό του ταξίδι; Μπορείτε να βρείτε τα μέρη αυτά στο χάρτη της τάξη σας και να σχεδιάσετε τη φανταστική του πορεία; Από ποιους ενδιάμεσους σταθμούς θα περάσει για να επισκεφτεί όλους τους τόπους που αναφέρονται στο ποίημα;

Ο στόχος στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη δομή κειμένων αναφορικού λόγου, στα οποία ανήκουν κυρίως, σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, τα **αφηγηματικά** κείμενα και διάφορα είδη **περιγραφικών** κειμένων.

Στόχος είναι επίσης η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει το γραμματικό φαινόμενο που πρέπει να διδαχθεί στη συγκεκριμένη ενότητα, δηλαδή τους **χρόνους του ρήματος** (αλλά και τις χρονικές σχέσεις γενικότερα).

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- λογοτεχνική περιγραφή (*Τα ψάθινα καπέλα*)
- λογοτεχνική αφήγηση (*Ταξιδεύοντας με ελέφαντα*)
- ανακοίνωση (*Δύο μέρες στο βουνό*)

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπασματικές φράσεις, τη χρήση των χρόνων (παρόντος, παρελθόντος, μέλλοντος), τις διαφορές που επιφέρει στη λειτουργία του αφηγηματικού κειμένου η χρήση χρόνων παρελθόντος εναλλακτικά με εκείνους του παρόντος και τις διαφορές στη χρήση των χρόνων σε περιγραφικά κείμενα. Επίσης, διαπιστώνει και τον τρόπο που εκφράζονται γενικότερα οι χρονικές σχέσεις μέσα από τη χρήση χρονικών συνδέσμων, επιρρημάτων και ουσιαστικών.

Όπως αναφέρθηκε, όταν για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα στο κείμενο *Δύο μέρες στο βουνό* η άσκηση 3 είναι λιγότερο απαιτητική από την 4, που έχει παρόμοιο στόχο.

Επίσης προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π., π.χ. Γεωγραφία, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή, Φυσική, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Θρησκευτικά.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα του Κωστή Παλαμά με τίτλο *Το σπίτι μου*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

- 1) Το ποίημα νοηματικά χωρίζεται σε δυο μέρη. Ποια είναι αυτά; Σε τι αναφέρεται το καθένα;
- 2) Στις τρεις πρώτες στροφές ο Κ. Παλαμάς περιγράφει διαφορετικούς τόπους όπου μπορεί κανείς να χτίσει το σπίτι του. Αυτοί εκφράζουν και από μια διαφορετική ανάγκη του ανθρώπου. Μπορείτε να βρείτε ποια ανάγκη καλύπτει ο καθένας; Από ποιους στίχους το καταλαβαίνετε;
- 3) Στους τρεις τελευταίους στίχους ο ποιητής μάς πληροφορεί για το μέρος που θέλει να χτίσει το σπίτι του. Πώς είναι αυτό το μέρος; Γιατί θέλει να το χτίσει εκεί; Ποια ανάγκη του ποιητή πιστεύετε ότι καλύπτεται;

Ο στόχος στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής διαφόρων ειδών **περιγραφικών** κειμένων.

Στόχος είναι, επίσης, η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει τα **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- τα επίθετα
- τους τοπικούς προσδιορισμούς
- τις ελλειπτικές προτάσεις
- τα αριθμητικά

Γλώσσα

- τη λόγια κλίση θηλυκών ουσιαστικών (-ος και -η, πληθ. -εις)
- τις συντομογραφίες και τα αρκτικόλεξα (σε λεξιλογικό επίπεδο)

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- περιγραφή οικοδομήματος σε λογοτεχνικό κείμενο (*Το σπίτι του ποιητή Καβάφη*)
- μικρές αγγελίες
- άρθρο-σχόλιο, δημοσιογραφικός σχολιασμός της επικαιρότητας (*Κύριε, μας ενοχλείτε*)

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί τη λειτουργία του επιθέτου και των τοπικών προσδιορισμών στα περιγραφικά κείμενα και τη χρήση των ελλειπτικών προτάσεων, των αριθμητικών, των συντομογραφιών και των αρκτικόλεξων.

Στις περιπτώσεις που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Μικρές αγγελίες* η άσκηση 6α είναι λιγότερο απαιτητική από την 6β, που έχει παρόμοιο στόχο.

Επίσης προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π., π.χ. με την Ιστορία και την Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Με αφορμή την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου δίνονται για επεξεργασία ποίημα, θεατρικό έργο και λογοτεχνικό αφηγηματικό κείμενο με σχετικό θέμα. Επίσης επισημαίνονται τα ανάλογα κείμενα που μπορούν να διδαχθούν από το Ανθολόγιο, καθώς επίσης δίνονται σχετικές προτάσεις για βιβλία, μουσική και ταινίες.

Όλα τα παραπάνω θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και στη σχολική γιορτή που οργανώνεται για την επέτειο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα του Ευγένιου Τριβιζά με τίτλο *Η πολύ λαίμαργη φάλαινα που έφαγε τη θάλασσα*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

- 1) Το ποίημα που μόλις διαβάσατε μπορεί να χωριστεί σε τρεις ενότητες. Τι έκανε η λαίμαργη φάλαινα, τι σκέφτηκε και ποια απόφαση πήρε. Μπορείτε να βρείτε από πού αρχίζει και πού τελειώνει η κάθε ενότητα μέσα στο ποίημα;
- 2) Στο ποίημα υπάρχουν κάποιες επαναλήψεις. Μπορείτε να βρείτε τα κομμάτια που επαναλαμβάνονται; Γιατί, πιστεύετε, ότι το έκανε αυτό ο ποιητής;
- 3) Μπορείτε να γράψετε και εσείς ένα παρόμοιο ποίημα στο οποίο θα μιλάει «ο λαίμαργος λύκος»;

Ο **στόχος** στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής διαφόρων ειδών **κατευθυντικών** κειμένων.

Στόχος είναι επίσης η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει το **κύριο γραμματικό φαινόμενο** που πρέπει να διδαχθούν στη συγκεκριμένη ενότητα:

- τις εγκλίσεις

και να επαναλάβει **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- τις υποθετικές προτάσεις
- τις αποτελεσματικές προτάσεις
- το έναρθρο και το άναρθρο ουσιαστικό
- τα παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων
- την κλίση και την ορθογραφία της προστακτικής
- τα διάφορα ορθογραφικά σημεία (διαλυτικά κτλ.)

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- συνταγές μαγειρικής
- διαφημίσεις
- λαϊκό παραμύθι (*Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης*)

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπα-

σματικές φράσεις, τις λειτουργίες των υποθετικών και αποτελεσματικών προτάσεων, των εγκλίσεων, των παραθετικών των επιθέτων, τις λειτουργίες και τις διαφορές του άναρθρου και έναρθρου ουσιαστικού, καθώς επίσης και τη χρήση του σχετικού με το θέμα και τα συγκεκριμένα είδη κειμένου λεξιλογίου.

Στις περιπτώσεις που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Στη διαφήμιση όλα είναι δυνατά* η άσκηση 4 είναι λιγότερο απαιτητική από την 5α, που έχει παρόμοιο στόχο.

Επίσης προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: 17η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Με αφορμή την επέτειο της 17^{ης} Νοεμβρίου δίνονται για επεξεργασία ποίημα, λογοτεχνικό αφηγηματικό κείμενο και αυθεντικές μαρτυρίες με σχετικό θέμα. Επίσης, επισημαίνονται τα ανάλογα κείμενα που μπορούν να διδαχθούν από το Ανθολόγιο και παρατίθενται προτάσεις για βιβλία, μουσική και ταινίες.

Όλα τα παραπάνω θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και στη σχολική γιορτή που οργανώνεται για την επέτειο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Η ΖΩΗ ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

Η ενότητα αρχίζει με ποιήματα του Γιώργου Σεφέρη με τίτλο *Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά*. Ενδεικτικές ασκήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

Τα *Ποιήματα με ζωγραφιές* του Σεφέρη είναι όμοια με τα *λίμερικ*, που είναι αγγλικά ποιηματάκια «χωρίς νόημα» με πέντε στίχους και έχουν αστείο περιεχόμενο. Μπορείτε και εσείς να φτιάξετε *λίμερικ*. Εμείς, σας δίνουμε την αρχή.

«Ήτανε μια κοπέλα από τη Γαλλία...»

«Μια ξανθομαλλούσα από τη Νορβηγία...»

«Ένα ψηλό αγόρι από την Ισπανία...»

«Ένας γέροντας από την Ινδία...»

Ο στόχος στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής **επιχειρηματολογικών** κειμένων.

Στόχος είναι, επίσης, η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει τα **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- τις αιτιολογικές προτάσεις
- τους τοπικούς προσδιορισμούς
- τους χρόνους του ρήματος

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- επιχειρηματολογική επιστολή (*Σπίτι μας είναι η γη*). Για την κατανόηση του περιεχομένου του κειμένου, δίνεται ως αφόρμηση σύντομο πληροφοριακό κείμενο με σχετικά ιστορικά στοιχεία (*Αυτόχθονες λαοί*)
- λογοτεχνική αφήγηση (*Αιολική γη*)
- περιγραφές μέσα από πληροφοριακά κείμενα και εγκυκλοπαίδειες (*Πορτογαλία*)

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί τη λειτουργία των τοπικών προσδιορισμών και του ενεστώτα στα περιγραφικά κείμενα και των αιτιολογικών προτάσεων στα επιχειρηματολογικά κείμενα.

Στις περιπτώσεις που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Σπίτι μας είναι η γη* η άσκηση 5 είναι λιγότερο απαιτητική από την 6, που έχει παρόμοιο στόχο.

Προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), οι οποίες συνδέονται με: Ιστορία, Γεωγραφία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Η ΖΩΗ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα της Βούλας Αρβανιτίδη με τίτλο *Το σκιάχτρο*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

- 1) Σκεφτείτε και συζητήστε για ποιο λόγο κατασκευάζονται τα σκιάχτρα. Το σκιάχτρο του ποιήματος πιστεύετε ότι κάνει καλά τη δουλειά του; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- 2) Το σκιάχτρο μοιάζει να έχει συναισθήματα, όπως και οι άνθρωποι. Θυμάστε πώς λέγεται αυτό το σχήμα του λόγου; Υπογραμμίστε τις φράσεις όπου το σκιάχτρο εμφανίζεται σαν άνθρωπος.

Ο στόχος της ενότητας είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής διαφόρων ειδών **αφηγηματικών** και **περιγραφικών** κειμένων.

Στόχος είναι, επίσης, η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει το **κύριο γραμματικό φαινόμενο** που πρέπει να διδαχθεί στη συγκεκριμένη ενότητα:

- τις ονοματικές και τις ρηματικές φράσεις και να επαναλάβει **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:
- τις απλές και τις επαυξημένες προτάσεις
- το σχηματισμό των παθητικών μετοχών
- το σχηματισμό του αορίστου χρόνου των ρημάτων
- την κλίση των επιθέτων σε -ης, -ες

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- ειδησεογραφική περιγραφή (άρθρο-είδηση: *Ολική καταστροφή στις καλλιέργειες*)
- αφηγηματική περιγραφή χώρου σε λογοτεχνικό κείμενο (*Τριάντα εννιά καφενεΐα και ένα κουρεϊό*)
- αφηγηματικές περιγραφές διαδικασίας (έθιμα και κοινωνικά γεγονότα) από παιδικό ημερολόγιο (*Καλοκαίρι με δρεπάνι, τσουγκράνα και αμίλητο νερό*)

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητο-

ποιεί τις διαφορετικές λειτουργίες της ονοματικής και της ρηματικής φράσης σε ίδιο περιβάλλον, τις διαφορές απλής και επαυξημένης πρότασης και τη χρήση της μεταφοράς. Επίσης τις διαφορές που επιφέρει στη λειτουργία του αφηγηματικού κειμένου η χρήση χρόνων παρελθόντος εναλλακτικά με εκείνους του παρόντος και τις διαφορές στη χρήση των χρόνων σε αφηγηματικά και περιγραφικά κείμενα.

Στις περιπτώσεις που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Καλοκαίρι με δρεπάνι, τσουγκράνα και αμίλητο νερό* η άσκηση 5α είναι λιγότερο απαιτητική από την 5β, που έχει παρόμοιο στόχο.

Επίσης προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π., π.χ. Θρησκευτικά, Γεωγραφία και Φυσική.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8: ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Με αφορμή τις γιορτές των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, δίνονται για επεξεργασία ποίημα και λογοτεχνικά και πληροφοριακά κείμενα με σχετικό θέμα. Επίσης, επισημαίνονται τα ανάλογα κείμενα που μπορούν να διδαχθούν από το Ανθολόγιο και παρατίθενται προτάσεις για βιβλία, μουσική και ταινίες.

Όλα τα παραπάνω θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και στη σχολική γιορτή που οργανώνεται για την επέτειο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9: ΣΥΣΚΕΥΕΣ

Η ενότητα αρχίζει με τους στίχους ενός τραγουδιού με τίτλο *Ο Σιδερομάσας* από το δίσκο *Λιλιπούπολη*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

- 1) Ξέρετε πού είναι το Πόρτο-Λίλι; Γνωρίζετε τη Λιλιπούπολη; Πώς μπορείτε να μάθετε γι' αυτήν;
- 2) Τι μασάει ο Σιδερομάσας και τι βγάζει;

3) Τι πιστεύετε ότι είναι ο Σιδερομάσας; Πώς τον φαντάζεστε; Μπορείτε να τον ζωγραφίσετε;

Ο **στόχος** στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής διαφόρων ειδών **κατευθυντικών** κειμένων.

Στόχος είναι επίσης η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει τα **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- τις εγκλίσεις
- τις τελικές προτάσεις
- τις προτάσεις με θέση αντικειμένου

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- κείμενο οδηγιών χρήσης οικιακής συσκευής (καφετιέρα)
- κείμενο οδηγιών χρήσης του διαδικτύου (*Πάμε μια βόλταν στον Γουέμπι;*)
- λογοτεχνική αφήγηση (*Το μηχανήμα*)

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπασματικές φράσεις, τις λειτουργίες των τελικών και των βουλητικών προτάσεων και τις διαφορές μεταξύ τους, τις λειτουργίες των εγκλίσεων, τις λειτουργίες των προσώπων και των χρόνων στην αφήγηση, καθώς επίσης και τη χρήση της σχετικής με το θέμα ορολογίας (συμπεριλαμβάνεται η απόδοση λέξεων ξένης προέλευσης στα ελληνικά).

Στην περίπτωση που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Το μηχανήμα* η άσκηση 3α είναι λιγότερο απαιτητική από την άσκηση 3γ.

Προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), οι οποίες συνδέονται με αντικείμενα του Α.Π., π.χ. Φυσική, Ιστορία.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΟ: ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα του δόκτορα Ερρίκου Χόφμαν με τίτλο *Η ιστορία του Ζάχου που Χαζεύει*. Ενδεικτική ερώτηση επεξεργασίας θα μπορούσε να είναι η εξής: Τι νομίζετε ότι φταίει για το ατύχημα που περιγράφει το ποίημα;

Ο **στόχος** στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής διαφόρων ειδών **κατευθυντικών** κειμένων.

Στόχος είναι επίσης η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει το **κύριο γραμματικό φαινόμενο** που πρέπει να διδαχθεί στη συγκεκριμένη ενότητα:

- μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα
- Υποκείμενο-Ρήμα-Αντικείμενο / Υποκείμενο-Ρήμα-Κατηγορούμενο και να επαναλάβει **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:
  - αντωνυμίες (λειτουργία και κλίση)
  - χρονικοί και τοπικοί προσδιορισμοί
  - η γενική και η αιτιατική ως προσδιορισμοί
  - λόγιοι σχηματισμοί ρημάτων
  - μία ή δύο λέξεις (σημασία και γραφή)

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- λογοτεχνικό-αφηγηματικό κείμενο (*Με λένε Σόνια*)
- οδηγίες-κανόνες (*Δρόμο παίρνω... δρόμο αφήνω!*)
- ειδησεογραφική περιγραφή (άρθρο: *Οικιακές... παγίδες για παιδιά*)

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπασματικές φράσεις, τις λειτουργίες των βασικών όρων της πρότασης, καθώς επίσης και τη χρήση των μεταβατικών και αμετάβατων ρημάτων και των χρονικών και τοπικών προσδιορισμών.

Στην περίπτωση που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Με*

λένε Σόνια η άσκηση 3 είναι λιγότερο απαιτητική από την 4, που έχει παρόμοιο στόχο.

Και στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π.

ΕΝΟΤΗΤΑ II: ΣΥΓΓΕΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Η ενότητα αρχίζει με ένα απόσπασμα από τη ραψωδία π της Οδύσσειας του Ομήρου που αφορά τη συνάντηση Τηλέμαχου και Οδυσσέα. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

- 1) Τι γνωρίζετε για τον Τηλέμαχο και τον Οδυσσέα; Γιατί συναντιούνται μετά από πολλά χρόνια;
- 2) Ποια είναι τα συναισθήματα των δύο ηρώων, πατέρα και γιου;

Ο στόχος στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής **αφηγηματικών** και **περιγραφικών** κειμένων.

Στόχος είναι, επίσης, η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε οι μαθητές να εμπεδώσουν το **κύριο γραμματικό φαινόμενο** που διδάσκεται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- παρατακτική – υποτακτική σύνδεση
- ασύνδετες προτάσεις

και να επαναλάβουν **γραμματικά φαινόμενα που έχουν ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- παρατακτική σύνδεση με αντιθετικούς συνδέσμους
- εναντιωματικές προτάσεις
- λειτουργίες της γενικής πτώσης

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- λογοτεχνικές αφηγήσεις (*Ωρες με τη μητέρα μου, Πρέπει να φανώ γενναίος*)
- άρθρο (*Μια οικογένεια ανάμεσα στις άλλες*)

Επίσης προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π.

ΕΝΟΤΗΤΑ 12: 25η ΜΑΡΤΙΟΥ

Με αφορμή την επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου δίνονται για επεξεργασία κλέφτικο τραγούδι, θεατρικό έργο και κείμενα από ιστορικές πηγές με σχετικό θέμα. Επίσης, επισημαίνονται τα ανάλογα κείμενα που μπορούν να διδαχθούν από το Ανθολόγιο και παρατίθενται προτάσεις για βιβλία, μουσική και ταινίες.

Όλα τα παραπάνω θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και στη σχολική γιορτή που οργανώνεται για την επέτειο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 13: ΤΡΟΠΟΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα του Ναζίμ Χικμέτ με τίτλο *Χτίστες*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να είναι:

1. Από ποιους στίχους καταλαβαίνετε ότι η δουλειά του χτίστη «είναι μια υπόθεση κάπως δύσκολη»;
2. Πώς φαντάζεται ο ποιητής τους χτίστες; Με ποια χαρακτηριστικά τούς περιγράφει;
3. Τι καταφέρνουν τελικά, σύμφωνα με το ποίημα, οι χτίστες; Πώς τους βοηθάνε τα χαρακτηριστικά που αποδίδει ο ποιητής;

Ο **στόχος** στη συγκεκριμένη ενότητα είναι η επανάληψη των ιδιοτήτων διαφόρων ειδών κειμένου (αφηγηματικό σε διαλογική μορφή, περιγραφικό).

Στόχος είναι επίσης η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει το **κύριο γραμματικό φαινόμενο** που πρέπει να διδαχθεί στη συγκεκριμένη ενότητα:

- ευθύς και πλάγιος λόγος

και να επαναλάβει **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- παρατακτική και υποτακτική σύνταξη

Γλώσσα

- αντωνυμίες
- λόγιοι και ανώμαλοι σχηματισμοί επιθέτων (-ων, -ουσα, -ον και -ύς, -εία, -ύ)

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- αυθεντικές συνεντεύξεις
- άρθρα – προσωπικές μαρτυρίες
- εικονογραφημένη ιστορία

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπασματικές φράσεις, τις διαφορές στη λειτουργία ευθέος και πλάγιου λόγου, παρατακτικής και υποτακτικής σύνταξης, τη χρήση των αντωνυμιών, καθώς επίσης και τη χρήση της σχετικής με το θέμα ορολογίας.

Στην περίπτωση που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στις συνεντεύξεις η άσκηση παραγωγής γραπτού λόγου 7α είναι λιγότερο απαιτητική από την 7β.

Και στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π.

ΕΝΟΤΗΤΑ 14: ΠΑΣΧΑ

Με αφορμή τη γιορτή του Πάσχα δίνονται ύμνοι και εγκώμια της Μεγάλης Εβδομάδας, λογοτεχνικό κείμενο και δημοτικό τραγούδι με σχετικό θέμα. Επίσης, επισημαίνονται τα ανάλογα κείμενα που μπορούν να διδαχθούν από το Ανθολόγιο και παρατίθενται προτάσεις για βιβλία, μουσική και ταινίες.

Όλα τα παραπάνω θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και στη σχολική γιορτή που οργανώνεται για την επέτειο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 15: ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΘΕΑΤΡΟ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα του Νικηφόρου Βρεττάκου με τίτλο *Γράμμα στον Τσάρλι Τσάπλιν*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να είναι:

1. Ποιες εικόνες περνούν από το μυαλό του ποιητή, καθώς θυμάται τον κινηματογράφο του χωριού του;
2. Το γράμμα του ποιητή απευθύνεται στον Τσάρλι Τσάπλιν ή σε κάποιους άλλους;
3. Γιατί νομίζετε ότι ο ποιητής αποφάσισε να γράψει γράμμα στον Τσάρλι Τσάπλιν και να τον κάνει ταχυδρόμο του;
4. Τι κάνει ο Τσάρλι Τσάπλιν για τους φτωχούς όλου του κόσμου; Τι τους προσφέρει;
5. Εσείς έχετε δει κάποια από τις ταινίες του Τσάρλι Τσάπλιν; Πώς θα τον χαρακτηρίζατε;
6. Αν εσείς στέλνατε ένα γράμμα στον Τσάρλι Τσάπλιν τι θα του γράφατε;

Ο **στόχος** στη συγκεκριμένη ενότητα είναι η επανάληψη των ιδιαιτεροτήτων κειμένων αναφορικού λόγου (αφηγηματικά, περιγραφικά).

Στόχος είναι επίσης η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε ο μαθητής να εμπεδώσει τα **γραμματικά φαινόμενα που έχει ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- χρονικοί προσδιορισμοί
- επιθετικοί προσδιορισμοί (επίθετα και παθητικές μετοχές)
- λόγιοι και ανώμαλοι σχηματισμοί επιθέτων
- συλλαβισμός

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- λογοτεχνική αφήγηση (*Μια σχολική παράσταση στο δάσος*)
- διάφορα ενημερωτικά κείμενα (ανακοίνωση, αφίσα, πρόσκληση, πρόγραμμα)
- παρουσιάσεις και κριτικές θεαμάτων

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπασματικές φράσεις, τη λειτουργία των χρονικών και των επιθετικών προσδιορισμών, καθώς επίσης και τη χρήση της μεταφοράς και της παρομοίωσης.

Στην περίπτωση που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Ποια ταινία να διαλέξουμε – Πίτερ Παν* η 1^η άσκηση παραγωγής γραπτού λόγου (2α) είναι λιγότερο απαιτητική από τη 2^η (2β).

Και στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π.

ΕΝΟΤΗΤΑ 16: ΜΟΥΣΕΙΑ

Η ενότητα αρχίζει με ένα ποίημα του Άθω Δημουλά με τίτλο *Στο μουσείο*. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι παρακάτω:

1. Ποια είναι η πορεία του βλέμματος του ποιητή όταν παρατηρεί το άγαλμα;
2. Ο ποιητής θαυμάζει το άγαλμα μέσα στην αίθουσα του μουσείου από δυο διαδοχικές θέσεις. Ποιες είναι αυτές;
3. «της φαντασίας η δύναμη μεγάλη, όταν σε τούτο η τέχνη βοηθεί»: Πώς νομίζετε ότι βοηθάει η τέχνη τη φαντασία; Συμβαίνει και το αντίθετο;
4. Με ποιον τρόπο βοήθησε η τέχνη τη φαντασία του ποιητή;

Ο στόχος στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής κειμένων αναφορικού λόγου και να επαναλάβουν τις ιδιαιτερότητες των επιχειρηματολογικών κειμένων.

Στόχος είναι, επίσης, η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε οι μαθητές να εμπεδώσουν το **κύριο γραμματικό φαινόμενο** που διδάσκεται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- ενεργητική – παθητική σύνταξη
- Υποκείμενο-Ρήμα-Αντικείμενο / Υποκείμενο-Ρήμα-Κατηγορούμενο και να επαναλάβουν **γραμματικά φαινόμενα που έχουν ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:
  - μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα
  - αιτιολογικές προτάσεις
  - λόγιοι σχηματισμοί ρημάτων

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- λογοτεχνική αφήγηση (*Το άγαλμα που κρύωνε*)
- άρθρα – παρουσιάσεις (*Μουσείο Αφής, Ελληνικό Παιδικό Μουσείο*)
- κατάλογοι μουσείων

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπασματικές φράσεις, τις διαφορές στη λειτουργία μεταξύ ενεργητικής και παθητικής σύνταξης, μεταξύ μεταβατικών και αμετάβατων ρημάτων, καθώς επίσης και τη λειτουργία των αιτιολογικών προτάσεων.

Στην περίπτωση που για την επίτευξη κάποιου στόχου δίνονται περισσότερες από μία ασκήσεις, υπάρχει **διαβάθμιση δυσκολίας**. Για παράδειγμα, στο κείμενο *Το άγαλμα που κρύωνε* η άσκηση παραγωγής γραπτού λόγου 3 είναι λιγότερο απαιτητική από την 4.

Και στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π.

ΕΝΟΤΗΤΑ 17: ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

Η ενότητα αρχίζει με ποιήματα των Κύπριων λογοτεχνών Κυριάκου Χαραλαμπίδη και Νίκης Λαδάκη-Φιλίππου. Ενδεικτικές ερωτήσεις επεξεργασίας:

1. Γιατί πιστεύετε πως διάλεξε τον τίτλο «Ανατολή θανάτου» για το ποίημά του ο ποιητής; Ποια είναι η πιο τραγική συνέπεια του πολέμου; Ποιες άλλες συνέπειες έχει ο πόλεμος κυρίως στις ψυχές των ανθρώπων;
2. Νομίζετε ότι οι άνθρωποι επιθυμούν τον πόλεμο, σύμφωνα με όσα γράφει η ποιήτρια στο δεύτερο ποίημα; (Προσέξτε τις φράσεις: *μια ειρνοφόρα κατάνυξη να γλείφει τις καρδιές / μια άλλη ανθρώπινη παράταξη από αδελφούς αλλόφυλους*.)

Ο στόχος στη συγκεκριμένη ενότητα είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις ιδιαιτερότητες της δομής των **επιχειρηματολογικών** κειμένων.

Στόχος είναι, επίσης, η επιλογή και η χρήση των κατάλληλων γλωσσικών μέσων για την παραγωγή των συγκεκριμένων κειμένων σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο κάθε φορά, έτσι ώστε οι μαθητές να εμπεδώσουν το **κύριο γραμματικό φαινόμενο** που διδάσκεται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- απρόσωπα ρήματα

και να επαναλάβουν **γραμματικά φαινόμενα που έχουν ήδη διδαχθεί** και επισημαίνονται στη συγκεκριμένη ενότητα:

- απλή – επαυξημένη πρόταση
- ονοματική – ρηματική φράση
- τελικές προτάσεις
- αποτελεσματικές προτάσεις
- σύνθετα ρήματα με εσωτερική αύξηση
- κανόνες μονοτονικού

Όσον αφορά τα **κείμενα**, δίνονται:

- αποσπάσματα από παιδικό ημερολόγιο (*Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ*)
- άρθρο (*Όαση ειρήνης*)
- αφίσα

Σχετικά με τους **γραμματικούς στόχους**, ο μαθητής διαπιστώνει και συνειδητοποιεί, ασκούμενος στο γραμματικό φαινόμενο μέσα σε κείμενο και όχι σε αποσπασματικές φράσεις, τη λειτουργία των απρόσωπων ρημάτων, των τελικών και αποτελεσματικών προτάσεων και τις διαφορές στη λειτουργία μεταξύ απλής και επαυξημένης πρότασης και μεταξύ ονοματικής και ρηματικής φράσης.

Και στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών προτείνονται ευρύτερες **δραστηριότητες με οριζόντιους στόχους** (διαθεματικές), ανάλογες προς εκείνες του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Γλώσσας, οι οποίες συνδέονται με διάφορα αντικείμενα του Α.Π.

Βασικοί όροι διδακτικής της γλώσσας

αποδεκτότητα

Είναι η δυνατότητα αποδοχής και αναγνώρισης των επικοινωνιακών στόχων και προθέσεων του δημιουργού ενός κειμένου από την πλευρά του δέκτη. Η αποδοχή εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως το είδος του κειμένου, η σύνθεση των γλωσσικών και νοηματικών του στοιχείων, το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον κ.ά.

αυθεντικά κείμενα

Είναι τα κείμενα (προφορικά και γραπτά) που προέρχονται από φυσικές συνθήκες παραγωγής λόγου, π.χ. άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, διαφημίσεις, μαγνητοφωνημένες συνομιλίες κτλ.

γλωσσική ικανότητα ➡ βλ. επικοινωνιακή ικανότητα

γραμματική του κειμένου και της επικοινωνίας (λειτουργική-κειμενική προσέγγιση) ➡ βλ. Αναλυτικό Πρόγραμμα (ΦΕΚ τεύχ. Β΄, τόμ. Α΄, αρ. Φύλλου 303/13-03-03) σελ. 3774.

διαθεματικές δραστηριότητες - διαθεματικότητα ➡ βλ. Αναλυτικό Πρόγραμμα (ΦΕΚ τεύχ. Β΄, τόμ. Α΄, αρ. Φύλλου 303/13-03-03) σελ. 3736-3740 και 3745-3772.

είδη λόγου – είδη κειμένων ➡ βλ. Αναλυτικό Πρόγραμμα (ΦΕΚ τεύχ. Β΄, τόμ. Α΄, αρ. Φύλλου 303/13-03-03) σελ. 3773.

επανατροφοδότηση

Είναι τα σχόλια και οι πληροφορίες που δέχονται οι μαθητές από τον εκπαιδευτικό και από τους συμμαθητές τους σχετικά με την επίδοσή τους (και γενικά τις στρατηγικές που χρησιμοποίησαν) σε μια διδακτική δραστηριότητα, π.χ. σχετικά με ένα κείμενο που έγραψαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Από την πλευρά του εκπαιδευτικού είναι οι πληροφορίες που αποκομίζει, προκειμένου να καθοδηγήσει τη δι-

δασκαλία επανεκτιμώντας τη διαδικασία και αναπροσαρμόζοντας τους διδακτικούς στόχους.

επικοινωνιακή ικανότητα – γλωσσική ικανότητα

Είναι η ικανότητα του χρήστη της γλώσσας όχι μόνο να εφαρμόζει τους γραμματικούς κανόνες μιας γλώσσας και να παράγει ορθούς γραμματικά σχηματισμούς (γλωσσική ικανότητα), αλλά και να τους χρησιμοποιεί με τον κατάλληλο τρόπο ανάλογα με την *περίσταση επικοινωνίας* (βλ. λ.). Για παράδειγμα, μια ερώτηση όπως *Τι κάνεις εκεί;* είναι γραμματικά ορθή αλλά θα ήταν επικοινωνιακά ακατάλληλη αν απευθυνόταν σε μη γνωστό και οικείο πρόσωπο, οπότε θα ήταν απαραίτητη η χρήση του πληθυντικού.

επίπεδο ύφους

Είναι το ιδιαίτερο ύφος, δηλαδή ο τρόπος προφορικής ή γραπτής έκφρασης, που χρησιμοποιεί κάποιος ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας (βλ. λ.). Συνήθως το επίπεδο ύφους χαρακτηρίζεται σε μια κλίμακα από «ανεπίσημο» έως «επίσημο».

κριτικές ικανότητες αναγνώστη

Ο αναγνώστης αντιμετωπίζει με κριτικό τρόπο αυτό που διαβάζει, συσχετίζοντας το περιεχόμενο του κειμένου με τις προσωπικές του γνώσεις και προσδοκίες, που αφορούν το είδος λόγου, το επίπεδο ύφους, τη συνοχή του κειμένου κτλ.

μεταγνωστικές δεξιότητες

Ο διδασκόμενος μια γλώσσα έχει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται τους τρόπους με τους οποίους μαθαίνει τη γλώσσα αυτή (δηλαδή να γνωρίζει πώς γνωρίζει, άρα πρόκειται για μια γνώση «σχετικά με τη γνώση», γι' αυτό και ονομάζεται «μεταγνώση»). Μεταγνωστικές δεξιότητες είναι, για παράδειγμα, να μπορεί να κρίνει αν το κείμενό του είναι κατάλληλο για το σκοπό για τον οποίο έχει παραχθεί και αν ανήκει σε συγκεκριμένο είδος κειμένου, όπως και να διακρίνει ποιες τεχνικές απομνημόνευσης είναι αποδοτικότερες.

οπτική γωνία

Είναι η θέση από την οποία ο συγγραφέας ενός κειμένου παρουσιάζει ένα θέμα. Για παράδειγμα, η θέση του ουδέτερου παρατηρητή, η οποία αντιδιαστέλλεται με τη θέση της προσωπικής παρατήρησης και εμπλοκής στα περιγραφόμενα.

περίσταση επικοινωνίας

Είναι η περίσταση που ορίζεται από τον πομπό ενός γλωσσικού μηνύματος, το οποίο απευθύνει στο δέκτη (ή στους δέκτες) και το οποίο έχει συγκεκριμένο σκοπό και εντάσσεται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο (παράμετροι επικοινωνιακής περιστασης: *ποιος, σε ποιον, πού, πότε, γιατί*). Αυτές οι παράμετροι λαμβάνονται υπόψη για να χαρακτηριστεί ένα κείμενο επικοινωνιακά κατάλληλο ή ακατάλληλο.

προοργανωτής

Είναι η δραστηριότητα που βοηθάει τους μαθητές να οργανώσουν τις σκέψεις και τις ιδέες τους για να προετοιμαστούν να διδαχθούν κάτι. Για παράδειγμα, η συζήτηση στην τάξη πριν από την παραγωγή λόγου και οι στόχοι που τίθενται για να υλοποιηθούν σε μια ενότητα γλωσσικού μαθήματος.

συνοχή κειμένου

Είναι οι γραμματικές και/ή λεξιλογικές σχέσεις μεταξύ των στοιχείων που συνθέτουν ένα κείμενο, προκειμένου να αποτελέσει ενιαίο νοηματικό σύνολο. Για παράδειγμα, στο διάλογο – *Ψάξε στο συρτάρι. – Μα δε βρίσκω τίποτα εκεί!* η συνοχή διασφαλίζεται από τη σύνδεση ανάμεσα στη φράση *στο συρτάρι* και στη λέξη *εκεί*.

σχέδιο εργασίας ➡ Βλ. Αναλυτικό Πρόγραμμα (ΦΕΚ τεύχ. Β΄, τόμ. Α΄, αρ. Φύλλου 303/13-03-03) σελ. 3771-3772.

υπερδομή (δομή και οργάνωση κειμενικού είδους) ➡ Βλ. Βιβλίο Δασκάλου, σελ. 30.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία Διδακτικής της γλώσσας

α. Ελληνόγλωσσση

- Αλβανούδη Ζ. – Γρόσδος Σ. – Καλέτος Γ. – Ντάγιου Ε. – Χαραλαμπόπουλος Α. (επιμ.) (2000), *Γλωσσικές δραστηριότητες για το δημοτικό σχολείο*, Θεσ/νίκη, εκδ. Κώδικας.
- Αρχάκης Α. (2005), *Γλωσσική διδασκαλία και σύσταση των κειμένων*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
- Βουγιούκας Α. (1994), *Το γλωσσικό μάθημα στην πρώτη βαθμίδα της νεοελληνικής εκπαίδευσης*, ΑΠΘ, Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη, Θεσ/νίκη.
- Γεωργακοπούλου Α. – Γούτσος Δ. (1999), *Κείμενο και επικοινωνία*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Γλώσσα*, τεύχος 22, 1990, Αφιέρωμα στη γλωσσική διδασκαλία.
- Ιορδανίδου Ά. – Φτερνιάτη Ά. (επιστ. επιμ.) (2000), *Επικοινωνιακές διδακτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα στο δημοτικό σχολείο*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
- Κωστούλη Τ. (1997), «Κοινωνικό περιβάλλον, κειμενικές δεξιότητες και σχολική επίδοση», *Γλώσσα*, τεύχος 41.
- Ματσαγγούρας Η. Γ. (2001), *Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Μήτσος Ν. (1996), *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg.
- Μήτσος Ν. (2004), *Η διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg.
- Μπαμπινιώτης Γ. (1992), *Η διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής και ως ξένης γλώσσας*, *Πρακτικά του διεθνούς συμποσίου για τη σύγχρονη ελληνική γλώσσα*, Σορβόνη, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.
- Baynham M. (2002), *Πρακτικές γραμματισμού*, Αθήνα, εκδ. Μεταίχιμο.
- Ντάλτας Π. (1985), «Προφορικός και γραπτός λόγος», *Π.Ε.Φ., Σεμινάριο 5*, Αθήνα.
- Παπαρίζος Χ. (2002), *Η μητρική γλώσσα στο σχολείο*, Αθήνα, Β΄ έκδ. Γρηγόρη.
- Τοκατλίδου Β. (1986), *Εισαγωγή στη διδακτική των ζωντανών γλωσσών*, Αθήνα, εκδ. Οδυσσέας.
- François-Geiger D. (1991), «Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προφορικότητας και παιδαγωγική», στο *Θέματα κοινωνικής και θεωρητικής γλωσσολογίας*, Αθήνα, εκδ. Νεφέλη.

Χαραλαμπάκης Χ. (1994), *Γλώσσα και εκπαίδευση*, Αθήνα, έκδοση Γενναδείου Σχολής.

Χαραλαμπόπουλος Α. — Χατζησαββίδης Σ. (1997), *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας*, Θεσ/νίκη, εκδ. Κώδικας.

Β. Ξενόγλωσση

Aide à l'évaluation des élèves (1991), Ministère de l'Éducation Nationale et de la Culture, Direction de l'Évaluation et de la Prospective, Paris, Imprimerie Nationale.

Brumfit C. J. (1984), *Communicative Methodology in Language Teaching*, Cambridge University Press.

Carter R. (1982), *Linguistics and the Teacher*, London, Routledge & Kegan Paul.

Combettes B. (1988), *Pour une grammaire textuelle*, Bruxelles, De Boeck-Duculot.

Hymes D. (1972), «On communicative competence», *Sociolinguistics*, J. B. Pride — J. Holmes (eds), Penguin.

Irwin W. — Doyle M. (eds) (1992), *Reading/Writing Connections*, International Reading Association.

Littlefair A. (1991), *Reading all types of writing*, Open University Press.

Littlewood W. (1981), *Communicative Language Teaching: An Introduction*, Cambridge University Press.

McCarthy M. — Carter R. (1994), *Language as Discourse, Perspectives for Language Teaching*, London, Longman.

Oxford R. L. (1990), *Language Learning Strategies — What Every Teacher Should Know*, Boston, Heinle & Heinle Publishers.

Perera K. (1984), *Children's Writing and Reading: Analysing Classroom Language*, Oxford, Blackwell.

Richards J. C. — Platt J. — Platt H. (1992), *Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*, London, Longman.

Richards J. C. — Rodgers T. S. (1986), *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge University Press.

Widdowson H. G. (1990), *Aspects of Language Teaching*, Oxford University Press.

Wright A. — Betteridge D. — Buckby M. (1984), *Games for Language Learning*, Cambridge University Press.

Περιεχόμενα

Συνοπτικός πίνακας περιεχομένου του βιβλίου του μαθητή	5
Διδακτική προσέγγιση	11
Στόχοι	11
Δραστηριότητες	11
Περιθώρια επιλογών	12
Γραμματική	13
Αξιολόγηση	13
Δομή εγχειριδίων και διδακτική διαδικασία	18
Διδακτικές ενότητες και χρόνος διδασκαλίας	18
Δομή ενοτήτων	19
Παραγωγή και αξιολόγηση γραπτού λόγου	21
Προτάσεις από το Ανθολόγιο και άλλες πηγές	27
Σχέδια εργασίας	28
Τετράδιο Εργασιών	29
Τα είδη κειμένων που διδάσκονται	30
Ενότητα 1: Ταξίδια - Τόποι - Μεταφορικά μέσα	32
Ενότητα 2: Κατοικία	33
Ενότητα 3: 28η Οκτωβρίου	34
Ενότητα 4: Διατροφή.....	35
Ενότητα 5: 17η Νοεμβρίου	36
Ενότητα 6: Η ζωή σε άλλους τόπους	36
Ενότητα 7: Η ζωή έξω από την πόλη.....	38
Ενότητα 8: Χριστούγεννα.....	39
Ενότητα 9: Συσκευές	39
Ενότητα 10: Ατυχήματα	41
Ενότητα 11: Συγγενικές σχέσεις	42
Ενότητα 12: 25η Μαρτίου.....	43
Ενότητα 13: Τρόποι ζωής και επαγγέλματα.....	43
Ενότητα 14: Πάσχα.....	44
Ενότητα 15: Κινηματογράφος - Θέατρο	45
Ενότητα 16: Μουσεία	46
Ενότητα 17: Πόλεμος και ειρήνη.....	47
Βασικοί όροι διδακτικής της γλώσσας	49
Ενδεικτική βιβλιογραφία διδακτικής της γλώσσας	52

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.